

11291

KARNS

GRUODIS MĖNESIS
1910

KARYS

1966
Nr. 10 (1427)

Redaktorius — Dail. literatūros dalį redaguoja —
 Zigmas Raulinaitis Vincas Jonikas Bronius Balčiūnas — Karinės žinios
 Administratorius — Leidžia —
 Leonas Bileris Atskirus skyrius redaguoja: L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius
 Redaktoriaus pavaduotojas — P. Petrušaitis — Tremties Trimitas Balys Brazdžionis —
 Jonas Rūtenis E. Petrauskaitė — šaulė Tremtyje Lietuviai Kariai Laisvajam Pasulyje

TURINYS

R. Kisičius — Vyties ženkle	viršelis
N. Mazalaitė — Žodis	289
V. Grudzinskas — Pažintis su bermontininkais	291
Biržų pilis	294
S. Baisys — Lakūno ltn. P. Kvietinsko žuvinimas	300
P. Dirkis — Lietuvos prezidentas dr. K. Grinius	305
Tremties Trimitas	310
Šaulė Tremtyje	312
Karinės žinios	314
K r o n i k a	316

ATSTOVAI: Baltimore M. ŠIMKUS Los Angeles O. ŽADVYDAS
 Chicago A. REKLAITIS Philadelphia ... A. IMPOLĖNAS
 Cleveland L. LEKNICKAS Australija V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Boston, Mass. — "Baltic Florists"
 Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Marginiai", H. Naujoks, "Parama", K. Rožanskas, G. Šilingaitė, J. Virpša, Kareckas, Edv. Štangenbergas.
 Detroit, Mich. — V. Perminas ir S. Malinauskas
 Grand Rapids, Mich. — J. Belinis
 Kenosha, Wis. — B. Juška
 Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas
 Newark, N.J. — Kazys Trečiokas

Omaha, Nebr. — J. Kantanavičius

Woodhaven, N.Y. — J. Pašukonis ("Aidas") "Romuva"

Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — Z. Orvidas

Toronto, Ont. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew Surrey

AUSTRALIJOJE:

A. Kubilius — 131 Crozier Avenue, Edwardstown, So. Australia

P. Mažylis — 1 Taroonga Court, Norlane, Vic.

L. Vasiliūnas — 26 Gwynne St., Firlie So. Australia

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB
 Centro Lituano, Plaza Principal de La Vega, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A. Subscription \$6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka

093 00523795 3

ŽODIS

NELE MAZALAITĖ

Tas, kuris pirmas pradėjo nuodėmę — šėtonas — pasiliko visada toks, kaip savo prakeikto išdidumo akimirka: jis neišsižadėjo geismo prilygti Dievui. Jis žino, kad to nebus, užtatai pasirinko atbulą kelią pamėgdžioti Viešpatį — jis prisiekė sugriauti kiekvieną sukurtą daiktą, ir gera paversti blogiu. Štai kodėl jis turi tiek daug darbo, nes kai menkos bėdos ištiktas žmogus nenori net ir ten, kur gali, kovoti pats, tiktai šaukia ir priekaištuoja, šviesus angelas ateina pagalbon pavėlavęs, velnias jau buvo ištiesęs savo posnagą ir žmogus laikėsi už jos.

Kasdienės smulkmenos, mes žinome, tačiau viena kartą pajuntame, kaip jos buvo svarios, kada tiems, kurie nesiskolino, reikia išpirkti vekselius.

Toks buvo įvykis, kai nedorybės tėvas užsimojo sėjai ir pjūčiai iškart, ir todėl atsivertė Raštą.

Yra pasakyta, jog šito jis griebiasi kai yra užsimojęs labiausia apsukti: tada Dievo žodį jis išverčia ir paskelbia kaip tiesą.

Vieną žodį jis vartoja taip dažnai, jog girdėdami žmonės galėjo suprasti pajuoką, tačiau jie nenorėjo žinoti, jie visada laižėsi išgirdę jį, ir jis teikė tai gausiai. Juk, — skelbė jis, — taip yra Rašte — ar taip nebuvo giedama, ar ne tai yra Džiaugsmingoji Žinia? Jis neminėjo Gimimo — tiktai, kad buvo pažadėta ramybė.

Jis nevartojo to žodžio, jis neapkentė ramybės — taika juk reiškė tą patį, aiškino jis, ir su tuo šūkiu: *Taika*, jis išsiuntė savo kvieslius pas tuos, kurie valdo žemę, kad susirinktų į jo kvietimą — į kalną.

Nė vienas neatsisakė, nes daugelis jau nešiojo jo ženklą matomai ar slaptai, ir kiti nenorėjo atsilikti, ir kiti bijojo būti apšaukti netaikiais, ir kiti tikrai tikėjo į tą žodį — visi šauktieji atvyko į kalną.

Šėtonas neapkentė kalnų: viename jis buvo gundęs ir buvo paniekintas, ir kitame buvo nugalėtas Kryžiaus, — jis praskrisdavo augštumas užsidengęs akis, tačiau

nepaliaujamai troško būti laimėtoju ant kalno. Ant bet kokio kalno,

Ir jis pamatė, kad tai buvo pats lengviausias suviliojimas, nes tie, kurie valdė pasaulį, nieko taip netroško, kaip būti pašauktiems į augštį — savo eilinius susitikimus jie apšaukdavo viršūnėmis, jiems atrodė, jog savo menkystę gali iškelti dideliais pasigyrimais. Ir kad mažiausias niekas gali užaugti, jeigu kalbėsi lyg būtumei augštybėse.

Ir jie subėgo į kalną.

Jie neatsistebėjo iš džiaugsmo: kalnas buvo pats augščiausias, ir nė lipti nereikėjo — jie ten buvo užnešti ir patogiai pasodinti. Ir jie laukė — nieko kito nebuvo likę, kaip būti kantriais ir laukti — jie tegalėjo tiek.

Ir pagaliau pasirodė tas, kuris juos pasišaukė, ir prabilo:

— Didžiukitės, kad leidžiu jums dalyvauti savo planuose — kad leisiu jums padėti man: aš išgelbėsiu taiką. Klausykitės, klausykite teisingųjų pamokymų nuo kalno, nes anie, kuriuos ištarė Tas, Kurio Vardo neminiu — nebuvo tinkami moderniam amžiui, šiojo pažangaus laiko dienoms. Ir aš sakau jums:

— Laimingi turtingieji, nes jie saugos taiką, kad neprarastų aukso.

— Laimingi bailieji, nes jie neturi nieko verto kovos, laimingi jie, kurie bijo, jie klausys visų kas juos valdys, ir turės taiką, nes kas sukels karą, jeigu visi bus bailiai — laimingi jūs.

— Laimingi, kurie linksminasi, nes nėra nieko kito kaip juokas — po jo beliks tuštuma, todėl saugokite taiką, kad nebūtų prarastas jūsų šokių ir puotų laikas.

— Laimingi, kurie yra persisotinę, nes jie yra tingūs, kaip nupenėtos vištos, ir todėl tegu visi bus palesinti iki soties, kad netrokštų darbo ir nenorėtų žinoti ko nereikia.

— Laimingi, kurie moka sustabdyti savo širdį, kad

nesvajotų apie negalimus dalykus, ir atmestų liūdesį ir apgailėjimą — kad negarbintų drąsiųjų ir didvyrių — būkite akli maišai į kuriuos dėsiu savo lobius, ir jūs gausite taiką.

— Laimingi diplomatai, politikai, užkalbėtojai ir įkalbėtojai, mokslo vyrai, kurie dirba man — jiems priklauso didelis grobis taikos puotoje.

— Laimingi apsukrieji, kurie sugeba pamatyti savo priešą pirmiau negu tas sužino jog yra priešas, ir nusuka jam sprandą, laimingi jie, nes sėdės ant priešo žemės ir garbins mano taiką.

— Laimingi, kurie sugebate pavogti priešą sielą, nurenkti ją taip, kad ji šauktų, jog yra laiminga ir baili, ir dėkoja už viską — tas sielas atiduosite man, o už tai gausite amžiną taiką — jūs laimingieji. Eikite, ir darykite kitus laimingais, tuos, kuriuos jau valdote, ir kuriuos pasigausite valdyti — vykdykite mano pamokymus.

Ir sušauktieji gyrė savo pono išmintį, dainavo taikos garbę, ir lenkėsi iki kelių atsisveikindami.

Ir kai jau buvo pusiaukelyje nuo kalno žemyn, šėtonas vėl prabilo:

— Dabar parodykite man, kad supratote, ir kaip mokėsite dirbti už taiką. Sekite mane.

Ir jis nusivedė juos prie Sienos.

Prie Sienos, kuri buvo vadinama Nusikaltimų Siena, ir Išdavimo Siena, ir Bailumo Siena — ten nusivedė juos.

Ir kaip tik tai tuo momentu pasipylė šūviai — tai jaunas vyras bėgo vejamas savo tautiečių ir okupantų, buvusių žmonių — ir kulkų — bet jis bėgo, nes jis juto, jam atrodė, jog šviečia, kaip spindėjimu apsupta arka, vartai, kur anoje pusėje laukė laisvieji, jo, drąsiojo, bėgančio į laisvę.

Jis krito. Visą valandą jis merdėjo ir šaukėsi pagalbos, jo galva buvo laisvėje, jo burna šaukėsi laisvųjų — ir gatvėje laisvieji žmonės laužė rankas — jie nebuvo prileisti padėti. Ir tie, kurie galėjo, kurie savo rankose laikė ginklus, stovėjo ir žiūrėjo ir laukė įsakymo ką daryti.

Šėtonas tarė tiems, kurie buvo jo kalne:

— Dabar jūsų eilė pasirodyti.

Jie atliko uždavinį, kad ir labai buvo nepatogu: per visą pasaulį ėjo šauksmas — tai vaitojo ir priekaištavo, tai maldavo ir reikalavo — mažieji, drąsieji, beginkliai — jie veržėsi eiti, atviromis rankomis ir dvasia, sulaužyti vergiją.

Tie, gi, kurie valdė pasaulį, sušuko: — NE!

Jie pasakė, jog jie supranta žmonių svajojimus, bet jie turi rūpintis visais, jie negali leisti kilti nerimui ir netaikai. Jie nuramino, jog dabar jau bus viskas gerai, jokių pagundų — jie įsakė užtvirti dar vieną eilę spyglių, kad šios, laisvosios pusės, žmonės nesiartintų prie Sienos ir be reikalo neerzintų prižiūrėtojų — juk jų darbas nelengvas, su tokiais kvailiais, kurie bėga.

Ir jie parodė tikrai gerą širdį, tie, kurie valdo pasaulį: prie vartų, prie tos skylės, jie pastatė vežimą su daktarais — jeigu kartais, nežiūrint visų pastangų, kas nors vistiek bėgtų, kaip tas neprotingas vaikas. Ir jeigu vėl bus suvarstytas kulkų — šie, laisvieji daktarai, paims jį nelaukdami nė valandos.

Tačiau, kalbėjo įstatymų žinovai ir diplomatai — paims, jeigu septyni aštuntadaliai kūno bus šioje, laisvoje pusėje.

O paskui, po neilgų svarstymų, sutarė, jog negalima padėti gyvam, kad ir labai lengva tai būtų padaryti — juk, kaip ir dabar, kūdikis būtų galėjęs įsitempti jaunuolį į šią pusę. Negalima — tai kenkia taikai. Reikia palaukti, kol . . .

Tai buvo įvykę — jaunuolis buvo miręs — ir sugyvenimui sutvirtinti, jis buvo grąžintas į tą pusę iš kurios bėgo.

Šėtonas stovėjo valdančiųjų tarpe ir tarė:

— Kalno susitikimas buvo laimėjimas — jūs supratote mane. Galit būti ramūs, laimingieji — jūs gausite savo užpelnytą taiką, — ir švelniai, kaip geras bosas, įspyrė kiekvienam į užpakalį.

Patenkinti griuvo jie veidais į purvyną ir šaukė: — Tegyvuoja taika!

Šv. Kalėdų ir Naujųjų 1967 Metų proga, LVS RAMOVĖS Centro Valdyba nuoširdžiai sveikina visus brolius ramovėnus ir jų šeimas, linki visiems laimingų ateinančių metų ir geriausios kloties asmeniniame gyvenime.

Brangūs ginklo broliai ramovėnai! Žengdami į Naujuosius Metus, būkime ašarvavę nepalaužiamu ryžtu ir ištverme ištesėti savo pavergtai Tėvynei duotą priesaiką ir tvirtai tikėkime, kad, pagaliau ir mūsų tauta sulauks laisvės rytojaus.

LVS RAMOVĖS
Centro Valdyba

PAŽINTIS SU BERMONTININKAIS

V. GRUDZINSKAS

1919 metų vasarą buvau paskirtas K. A. M. Tiekimų viršininko pavaduotoju. Tiekimų viršininku buvo kar. Koreva.

Antroje vasaros pusėje buvo gautos didelės siuntos įvairių prekių iš esamų Prancūzijoje Amerikos kariuomenės sandėlių, viso bene už 5 mil. dolerių. Jos iš laivų buvo iškrautos Liepojos uosto sandėliuose. Prekes priėmė ir jas Liepojoje saugojo Finansų Ministerijos atstovai.

Rudenį Kaune pradėjo plisti gandai, kad Liepojoje prekės pradėtos iš palengvo pardavinėti. Ministerijų tarybos nutarimu aš buvau pasiūstas į Liepoją patikrinti, kaip prekės sandėliuotos ir kaip jos apsaugomos.

Išvykau iš Kauno 1919 m. spalio pradžioje. Tuo metu susisiekimai buvo labai sunkūs. Iš Kauno į Šiaulius traukinys ėjo ko ne visą parą, pailsėdamas stotyse po keletą valandų malkoms pasikrauti. Šiauliuose reikėjo persėsti į kitą traukinį, einantį iš Šiaulių į Liepoją. Atvykau į Šiaulius vidudienyje, o traukinys į Liepoją išeidavo rytais, ar ne 8 val. ryto. Todėl, nors ir nenoromis, teko Šiauliuose nakvoti. Reikia pastebėti, kad vykau uniformuotas. Kadangi Šiauliuose buvau pirmą kartą, tai dėl nakvynės kreipiausi į Šiaulių m. ir apskrities komendantūrą. Komendantu tuo metu buvo kar. Bironas, su kuriuo buvau pažįstamas iš 1918 m. gruodžio mėn., kuomet buvome „sukilę“ prieš Voldemaro vyriausybę, pastarajam išvykus į užsienius.

Kar. Bironas mane maloniai sutiko, pasiūskundė, kad jam sudaro daug rūpesčio bermontininkai, kurie iš palengvo kėlėsi iš Kuršėnų į Šiaulius. Jis nurodė man lietuvišką viešbutį, rodosi, Parko gatvėje.

Sekantį rytą traukiniu išvykau į Liepoją. Pravažiuojant Kuršėnų stotį, mačiau nemažai bermontininkų ir pėsčių, ir raitų, ir važiuotų. Tą patį vakarą atvykau į Liepoją. Liepojoje radau Finansų Ministerijos pareigūnus, kurie padė man visus sandėlius ir visas sukrautas prekes.

Prekės buvo sutalpintos trijuose didžiuliuose uosto sandėliuose (parkhauzuose) iš eilės kaip

buvo iškrautos iš laivų ir suštabeliuotos gan tvarkingai, paliekant per vidurį praėjimus. Buvo atėję 3 ar 4 laivai nemažo tonažo. Tačiau jos buvo sumaišytos: čia pramoninės, prekės, čia dalis maisto produktų, vėl pramoninės, toliau maisto produktai. Jokių prekių sąrašų su prekėmis nebuvo atsiūsta, todėl ir sandėlių pareigūnai nežinojo, kiek ir kokių prekių buvo gauta. Reikia pasakyti, kad ir Kaune prekių sąrašų nebuvo ir vėliau nebuvo jie gauti. Tokiose sąlygose nesąžiningiems sandėlininkams susidarė galimybė dalį prekių iš palengvo leisti į privačią rinką ir niekas nebūtų galėjęs juos sukontroliuoti, nebent būtų kas nors pagavęs juos parduodant „in flagranti“.

Sandėlių pareigūnai, kurių pavardžių dabar jau nebeprisimenu, atrodė rimti ir nelinkę į nusikaltimą, tačiau kas galėjo žinoti, kuomet prekės gulėjo svetimos valstybės — Latvijos — uoste, labai toli nuo Lietuvos įstaigų kontrolės. Tuo labiau, kad Valstybės Išdas tuo laiku neturėjo pinigų net algoms mokėti.

Prabuvęs Liepojoje 4 ar 5 dienas ir kiek buvo galima, atlikęs gautą uždavinį, spalio 8 d. ryte, išvykau traukiniu į Šiaulius. Kuršėnuose prie mūsų traukinio buvo prikabinti 10 ar 12 prekinųjų vagonų, pilnų ginkluotų bermontininkų. Į Šiaulius atvykome jau sutemus. Traukinys į Kauną turėjo išeiti už 2 valandų.

Šiaulių stotyje laukė daug keleivių ir jų tarpe keletas karininkų. Uniformose buvo du lenkuojanti leitenantai, iš kurių vienas vėliau buvo kaltinamas P. O. W. byloje. Civiliniais rūbais buvo karo jūrų laivyno karininkas Daugirdas, vėliau buvęs Auto batalijono vadas ir ilgus metus Klaipėdos uosto kapitonas ir veter. gydytojas Tallat-Kelpša.

Traukinys už dviejų valandų į Kauną neišėjo ir mes karininkai, sudarę vieną grupę, pralaukėme jo visą naktį. Nakties metu girdėjosi mieste šaudant. Šaudymas sustiprėjo apie 3 val. ryto spalio 9 d. ir tęsėsi apie dvi valandas. Atrodė, kad Šiaulių gatvėse vyksta kautynės.

Paryčiui atėjęs iš miesto geležinkelietis papasakojo, kad nakčia bermontininkai buvo užpuo-

lę Lietuvos Šiaulių komendantūrą ir po karštų kautynių ją užėmė. Kas išstiko komendantūros karius, jis nežinojo.

Vėliau Kaune sužinojau, kad kautynių metu buvo nukautas vienas karininkas ir keletas kareivių. Dalis karių pateko į nelaisvę, daugumai pavyko atsitraukti ir jie vėliau buvo evakuoti į Kauną. Be komendantūros bermontininkai užėmė paštą, apiplėšė iždinę, suareštavo keletą valdžios pareigūnų.

Panašiai pasielgė bermontininkai ir su Radviliškio gelež. komendantūra, tačiau pastarajai pavyko be nuostolių pasitraukti į Linkaičius. Įvyko susirėmimų su bermontininkais ir prie Pasvalio. Aplink Šiaulius ir Radviliškį visuose keliuose bermontininkai išstatė savo sargybas.

Spalio 9 d., švintant, bermontininkų grupė apsupo Šiaulių geležinkelio stotį ir pradėjo tikrinti visų keleivių dokumentus. Mus tris uniformotus Lietuvos karininkus bermontininkai tuojau išskyrė iš kitų keleivių tarpo ir nuvedė į savo štabą, kur pristatė štabo viršininkui rusui pulkininkui. Šis pasiteiravo, ko mes esame atvykę į Šiaulius. Mes jam paaiškinome, kad Šiauliuose esame pravažiuojantys, laukdami traukinio į Kauną.

Pulkininkas pasakė, kad jie yra Didžiosios Rusijos kariuomenė ir turi kovoti su bolševikais, todėl užėmė Šiaulių sritį kaip placdarmą savo jėgoms formuoti, kad jie nieko neturi prieš lietuvius ir Lietuvos valstybę ir išeis iš Lietuvos ribų suformavę savo korpa, žygiuodami į Rusijos gilumą; kad jiems taip pat reikalingi keliai susisiekti su Vokietija, iš kurios jie gauną papildymui karius ir visą tiekimą. Tačiau, lietuviai to nenorį suprasti ir jėga pasipriešino Šiaulių užėmimui, todėl jie buvo priversti likviduoti lietuvių Šiaulių komendantūrą. Tačiau, jie nelaiko save karo būklėje su Lietuvos valstybe ir mus sulaikytus Lietuvos karininkus nelaiko karo belaisviais ir todėl siūlo mums pasirašyti raštą, kad mes pažadame su jais nekariauti, jeigu, neduok Dieve, jiems tektų su Lietuva kariauti.

Po neilgų svyravimų abu lenkai pasirašė pasižadėjimą nekariauti ir buvo su atatinamu pažymėjimu paleisti, su teise vykti į Kauną.

Man, lietuviui, tautinė garbė neleido tokį pasižadėjimą pasirašyti ir aš buvau sulaikytas štabe. Maždaug po dviejų valandų mane vėl iškvietė štabo viršininkas ir pareiškė, kad jis gerbiaš mano nusistatymą, bet kol yra neišaiškinti santykiai su Lietuvos vyriausybe, jis negalįs man leisti vykti į Kauną, tačiau nemano, jog reikalinga mane uždaryti į kalėjimą ar daboklę. Todėl leidžia man laisvai gyventi Šiauliuose, bet

be teisės išvažiuoti. Jis pareikalavo nurodyti mano adresą Šiauliuose. Kadangi Šiauliuose nežinojau tik vieno viešbučio adresą, tai aš jį ir nurodžiau. Štabo viršininkas man įteikė rusų kalba pažymėjimą, kad aš, toks tai, Lietuvos kariuomenės karininkas, galiu laisvai gyventi Šiaulių mieste, bet be štabo žinios neturiu teisės išvykti iš Šiaulių.

Gavęs pažymėjimą, aš laisvai išėjau iš štabo ir nuėjau į viešbutį. Ten užsiregistravau ir gavau kambarį, kuriame palikau savo mažą lagaminėlį ir nuskubėjau į gelež. stotį, vildamasis rasti karininką Daugirdą.

Iš tikrųjų, traukinys Kauno link dar nebuvo išėjęs ir kar. Daugirdas su žmona ir vet. gyd. Tallat - Kelpša dar tebebuvo stotyje. Aš jiems papasakojau, kas su manim buvo nutikę ir paprašiau kar. Daugirdo, kad jis paimtų mano raštišką pranešimą mano viršininkui. Jis be jokių svyravimų sutiko mano prašymą patenkinti ir kaip vėliau sužinojau, atvykęs į Kauną, pirmiausia nuvyko į Tiekimo valdybą ir įteikė mano pranešimą. Kar. Daugirdas šiuo metu gyvena Kanadoje.

Parašęs pranešimą, kuriame trumpai nurodžiau apie padėtį Liepojoje ir mano nuotykius Šiauliuose, įteikęs jį kar. Daugirdui, grįžau į viešbutį ir tą dieną iš jo daugiau neišėjau.

Sekančios dienos popietyje išėjau į miestą pasižiūrėti, kas jame dedasi. Gyventojų gatvėse matėsi mažokai, matomai, bijojo rodytis, gan dažnai matėsi praeinanti bermontininkų patuliai, kurie keletą kartų buvo mane sulaikę. Tačiau, perskaitę štabo pažymėjimą, be kliūčių leisdavo eiti toliau "pasivaikščioti", kaip aš jiems aiškinau.

Vienoje nuošalesnėje gatvėje, kur nesimatė bermontininkų, mane pasivijo civiliniai apsirengę žmogus, apie 30 metų amžiaus ir paklausė, ką aš čia prie bermontininkų ir dar uniformotas veikiu. Aš trumpai pasakiau, kad vyksiu iš komandiruotės ir nelaimingu sutapimu buvau Šiaulių gelež. stotyje tą naktį, kai bermontininkai užėmė Šiaulius, ir kad neturiu teisės ir priemonių išvykti iš Šiaulių.

Nepažįstamasis paklausė, o jeigu atsirastų priemonės, ar aš norėčiau iš Šiaulių išvykti. Iškart aš ir nežinau, ką jam atsakyti, nes jis galėjo būti ir bermontininkų štabo atsiųstas šnipas.

Matydamas mano svyravimą ir nenorą kalbėti, nepažįstamasis pasisakė esąs Lietuvos Šiaulių komendantūros viršila, atvykęs į Šiaulius žvalgybai; kad jis yra mane matęs prieš 8 dienas, kai buvau atsilankęs pas kar. Birontą ir pakar-

tojo klausimą, ar aš norėčiau išvykti iš Šiaulių. Aš atsakiau, kad jeigu būtų galimybė išvykti, aš ja nesvyruodamas naudočiausi. Tuomet viršila man pasakė, kad į Šiaulius yra atvykęs su pora arklių, nuo Šiaulėnų dvarininkas, kuris mane paimtų ir, jeigu aš noriu išvykti, turiu tą pat vakarą, 7 val., būti gatvėje už Frenkelio odų fabriko, kur jis manęs lauksias. Aš patvirtinau, kad būsiu laiku.

Grižęs į viešbutį, atsiskaičiau su viešbučio savininku ir prieš 7 val. vakaro išėjau nežinomon kelionėn. Gatvės buvo neapšvietos ir be žmonių. Nesutikęs jokio patrulio, praėjau Frenkelio fabriką ir čia, iš kokios tai pavarės, priėjo prie manęs viršila ir nusivedė tolyn į miesto pakraštį. Ten, viename kieme, stovėjo pakinkytas vežimas, o name laukė pasirusęs kelionėn Šiaulėnių dvaro savininkas Sirjatiavičius. Susipažinau su juo ir negaišdami laiko, sėdome į vežimą ir išvažiavome. Iš Šiaulių išvažiavome ne didžiuoju vieškeliu, einančiu į Radviliškį, bet kokiui tai lauko keliuku. Jokių sargybų prie išvažiavimo iš Šiaulių nesutikome.

Sirjatiavičius papasakojo, kad vykstant jam į Šiaulius, jis tik viename sodžiuje, maždaug pusiaukelėje tarp Šiaulių ir Šiaulėnų, buvo matęs bermontininkų, bet jie jo nesulaikė. Jis nežinąs, tačiau, kaip yra dabar.

Vėlai vakare privažiavome prie to sodžiaus ir tuoj pat buvome sulaikyti garsiu nematomo sargybinio šūksniu "Halt!"

Mes sustojome. Iš medžių tankumos išnirginkluotas sargybinis vokiečių uniformoje, bet su rusų caro armijos ženklais. Sargybinis apšvietė mus kišeniniu elektros žibintuvėliu ir vokie-

čių kalba paklausė, kur važiujame. Sirjatiavičius atsakė, kad važiujame namo į Šiaulėnus.

Sustabdęs šviesą ant manęs, paklausė, ar aš turiu leidimą išvykti iš jų zonos. Aš atsakiau, kad turiu, bet tik rusų kalboje. Vokietis atsakė, kad tai niekis, nes jis pažįstas savo įstai-gų atspaudus. Aš ištraukiau išduotą man bermontininkų štabo pažymėjimą, kad neturiu teisės išvykti iš Šiaulių ir padaviau sargybiniui. Sargybinis apšvietė pažymėjimą, akylai pažiūrėjo į antspaudą ir grąžindamas pažymėjimą, leido mums važiuoti. Pravažiuojant sodžių, daugiau sargybinių nesutikome.

Taip mes laimingai pasiekėme Šiaulėnus. Anksti rytą viršila, kuris kartu parvykęs iš Šiaulių, atvažiavo su pastotimi. Padėkojęs Sirjatiavičiui ir viršilai už išvežimą iš Šiaulių, išvykau į Baisogalos stotį. Gaila, kad neprisimenu šio tauraus lietuvio — viršilos pavardės, kurio dėka aš išsilaisvinau iš bermontininkų. Pamenu tik, kad jis buvo kilęs iš Šiaulėnų. Savo pranešime viršininkui aš pranešiau jo pavardę ir Tiekimų viršininkas savo laiku buvo jam įteikęs padėkos raštą.

Atvykęs į Baisogalos stotį, radau ten išsikraunantį iš traukinio 7 p. pulką, vadovaujamą mjr. Petrausko. Ten pat stotyje radau apie 40 rekvizuotų arklių, siunčiamų į Kauną. Kadangi 7 p. pulkui trūko gurguolės arklių, aš savo atsakomybe liečiau transporto viršininkui išduoti 7 p. pulkui 20 arklių. Tiekimų viršininkas šį mano patvarkymą patvirtino, gavęs mano pranešimą.

Į Kauną atvykau be nuotykių, 3 paroms vėliau už kar. Daugirdą.

L V S RAMOVĖS NAUJI CENTRINIAI VALDOMIEJI ORGANAI

CENTRO VALDYBA: Pirmininkas Prof. S. Dirmantas, vicepirmininkas K. Dabulevičius, vicepirmininkas P. Žilys, sekretorius E. Vengianskas, išdininkas J. Rapšys, turto globėjas K. Mikalajūnas, kultūrinių reikalų vedėjas A. Rūkštelė, valdybos nariai J. Gaižutis ir A. Juškevičius.

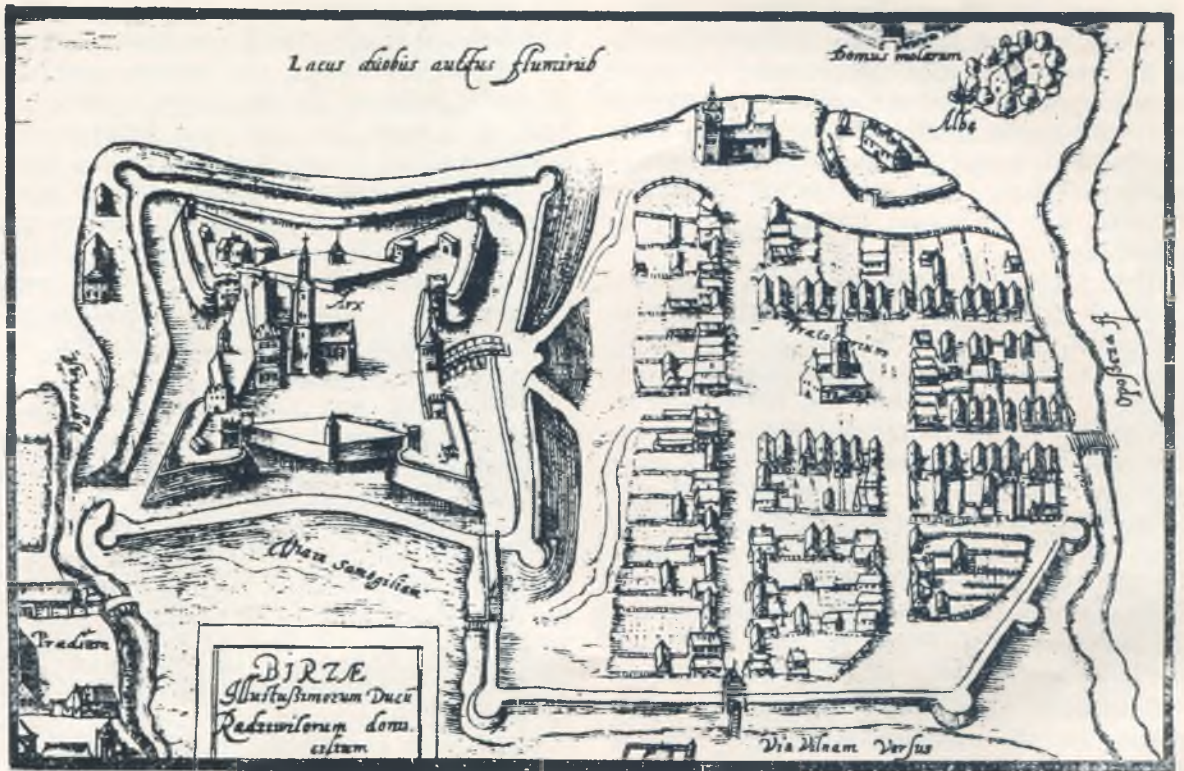
KONTROLĖS KOMISIJA: pirmininkas P. Genys, komisijos nariai J. Tumas ir J. Kulikauskas.

GARBĖS TEISMAS: pirmininkas J. Šlepetys, nariai J. Kiaunė ir E. Noakas.

PAREIGŪNŲ ADRESAI: Centro valdybos pirmininko — 6616 So. Washtenaw Ave., Chicago, Ill. 60629, telef. 476-5633; Valdybos sekretoriaus — 3931 So. Talman Ave., Chicago, Ill. 60632, telef. B1shop 7-3341; Išdininko — 7131 So. Richmond Ave., Chicago, Ill. 60629, telef. PProspect 8-3654; Kontrolės kom. pirmininko — 7114 So. Maplewood Ave., Chicago, Ill. 60629, telef. HEmlok 6-1732; Garbės teismo pirmininko — 3528 90th Street, Jackson Hights, 72, N.Y.

NUOŠIRDŪS KALĖDINIAI IR
NAUJŪJŲ METŲ
SVEIKINIMAI IR
GERIAUSI LINKĖJIMAI
VISIEMS MŪSŲ
MIELIEMS SKAITYTOJAMS
IR RĖMĖJAMS

K A R Y S

Pirmoji Biržų pilis ir miestas. T. Makovskio raižinys.

BIRŽŲ PILIS

Paskutiniuoju metu vykdomi Biržų pilies tyrimo ir konservavimo darbai. Tiems darbams vadovauja nepriklausomos Lietuvos stipendininkas Karolis Mekas, Švedijoje baigęs archeologijos ir etnografijos mokslus. Čia duodame kiek patrupintą jo straipsnį, atspausdintą "Moksle ir Gyvenime" (1965 m., nr. 7).

Biržai aplinkos grožiu pralenkia ne vieną Lietuvos vietovę. Miestą supa Širvėnos ežeras, prateka Agluonos ir Apaščios upės. Iš daugelio kitų miestų Biržai išsiskiria ir savo praeitimi, išlikusiais istoriniais bei gamtos paminklais.

Biržai kūrėsi tuo Lietuvos laikotarpiu, kai krašte kartu su baudžiavos išgalėjimu, magnatų atsiradimu, plito ir pažangios renesanso bei reformacijos idėjos.

Rašytiniuose šaltiniuose Biržų praeitį galima atsekti iki XV a. pradžios. 1416 m. akte, kuris nustato Lietuvos ir Livonijos ordino sienas, minimas tarp Smardonės ir Rovėjos upelių

buvęs Biržų laukas. Iš jo apibūdinimo galima spręsti, kad to lauko būta nemažo: kelių kvadratinį kilometrų ploto. Anų laikų sąlygomis tik stambi bendruomenė per ilgą laiką tegalėjo tokį lauką iš miško atkovoti ir paversti dirbamu. Todėl aišku, kad šioje vietoje bendruomenės kūrėsi ne vėliau kaip XIV a. Jos, o vėliau ir miesto augimui didelės įtakos turėjo per Biržų lauką ejęs judrus Vilniaus — Rygos traktas.

Kazimieras Jogailaitis apie XV a. vidurį Biržų ir eilę kitų šių apylinkių lauko bendruomenių dovanavo savo sekretoriui Grigaliui Fetkoniui. Mirus Fetkoniui, valdos giminystės keliu atiteko stambiam žemvaldžiui Jurgiui Radvilui. Jis buvo įžymios Biržų Radvilų šakos pradininkas, Barbaros Radvilaitės ir Mikalojaus Rudojo tėvas. Gražuolei Barbarai ištekėjus už Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto, Biržų Radvilai, gausiai apdovanoti naujomis tarnybomis ir žemėmis, pasidarė turtingiausiais ir į-

takingiausiai Lietuvos didikais, turėjusiais daugiau kaip 200,000 baudžiauninkų.

1549 m. Mikalojus Rudasis pasivadino Biržų kunigaikščiu ir Biržus pasirinko savo rezidencine buveine. Todėl galima spręsti, kad gyvenvietė tuo metu jau buvo gerokai išaugusi. Tačiau pilį Biržuose statyti pradėjo tik Mikalojaus sūnus Kristupas (Perkūnas) apie 1575 m. ir baigė 1589 m.

Statant pilį, Biržuose buvo atlikti neįprasto masto ir užmojo gamtos pertvarkymo darbai. Šiauriau Biržų augštu pylimu buvo užtventkos Apaščios ir Agluonos upės, kurių vandenys išsiliejo į 400 ha tvenkinį, vėliau pramintą Širvėnos ežeru. Tvenkinys turėjo apsaugoti vieną pilies šoną, jo vandeniui norėta užpildyti pilį juosiantį griovį. Taip beveik prieš 400 m. Lietuvos šiaurėje buvo sukurtas stambus vandens baseinas, didžiausias Biržų papuošalas, dirbtinių marių Lietuvoje pradininkas.

Jau baigęs statyti pilį, Radvila Perkūnas išaugusiai Biržų gyvenvietei 1589 m. išrūpino miesto teises. Apsisaugojimui nuo priešų gyventojai miestą sustiprino grioviais, pylimais ir sienomis, įvažiavimų į miestą vietose pastatė vartų bokštus, turgaus aikštėje — rotušę. Radvilų įsakymu visi gyventojai privalėjo statyti gyvenamus namus su mūriniais kaminiais, gontų stogais. Iš to galima spręsti, kad Biržai tuo metu Lietuvoje buvo vienintelis miestas be dūminių pirklių, ketvirtas ar penktas miestas, turėjęs gynybines sienas. Tuomet Biržuose buvo pastatyta pirmosios bažnyčios reformatams — kalvinistams. Miestas turėjo daktarą, vaistinę. Svarbi buvo Radvilų įsteigta ir išlaikoma mokykla, kurioje mokėsi Lietuvos, Kuršo bei Livonijos bajorų vaikai. Joje taip pat mokėsi atrinkti ir išlaikomi gabūs valstiečių vaikai. Be įprastų to meto mokyklose dėstomų dalykų, joje dar buvo mokyta taip pat lietuviškai skaityti ir rašyti.

Radvilų globojami Biržai per vieną šimtmetį iš nežymios lauko bendruomenės gyvenvietės išaugo į stambų naujos pilies - tvirtovės miestą.

Radvilai, o kartu ir Biržai, turėjo ir galinčių priešų. Lenkų didikai niršo ant Radvilų už jų priešišumą Liublino unijai, o katalikų bažnyčia neapkentė Radvilų už tai, kad šie savo valdėse gynė evangelikus - reformatus.

1625 ir 1655 m. karo veiksmų sunaikinti miestas ir pilis gana greitai atsistatė. Tačiau 1669 m. mirus paskutiniajam Biržų Radvilų šakos vyriškiui Boguslavui Radvilui, švedų 1704 m. sudegintas miestas ilgai ir su vargu atsistatinėjo, o pilis taip ir liko griuvėsiuose. Biržai prarado savo padėtį, tapo eiliniu bažnytkaimiu, valsčiaus

centru. Nepriklausomos Lietuvos metais Biržai buvo apskrities miestas.

Paskutiniu metu pilies konservavimo ir tyrimo darbai atskleidė naujų vertingų duomenų, padedančių geriau pažinti ir vertinti miesto kūrimosi ir augimo laikotarpio statybas bei statytojų pasiekimus. Išaiškinta, kad piliavietėje būta tik dviejų viena kitą pakeitusių, skirtingu būdu statytų XVI ir XVII a. bastioninių pilių. Išlikęs piuveningas sluoksnis rodo, kad pirmoji pilis buvo statyta dirbamame lauke, bet ne sodybų ar senesnės pilies vietoje. Todėl dažnai kartojamas tvirtinimas, kad Biržų piliavietėje dar prieš Radvilus buvusi medinė pilis, neturi pagrindo. Tokios pilies pėdsakų ne tik piliavietėje, bet ir dabartinėse miesto ribose apskritai iki šiol nesurasta.

Pirmosios Biržų pilies, kurią vaizduoja išryškus kartografo T. Makovskio apie 1613 m. darytas raizginys, įtvirtinimai surasti 7-9 m. gylyje po vėlesnės pilies pylimais. Iš jų matyti, kad raizinyje pavaizduota pilis tikrai stovėjo, kad jo autorius pilį ir miestą pats matė ir gerai pažino. Kartu paaiškėjo, kad pirmoji pilis buvo statyta sekant XVI a. viduryje Pietų ir Vakarų Europoje pradėjusių plisti italų bastioninių pilių pavyzdžiu, pritaikytų gintis nuo įsigalinčių ir tobulejančių patrankų. Jas statydami, italai pirmieji panaudojo naujas įtvirtinimų konstrukcijas, paremtas balistikos dėsniais, matematiniais apskaičiavimais. Italų bastioninės pilys laikomos inžinierinių fortifikacijų užuomazga.

Pirmojoje Biržų pilyje vietoj storų ir augštų mūrinių sienų keturkampio kiemo pakraščiais buvo supiltas 3-5 m augščio žemių pylimas; vietoj kampinių bokštų — sukastos ir pylimais sustiprintos bastionų aikštelės. Nuo jų šio tipo pilys ir pramintos bastioninėmis. Pažymėtina, kad bastionai pakeitė ne tik bokštus, bet ir prie pilių bei miestų sienų XV-XVI a. pristatinėtus barbakanus (apvalus mūrinis statinys, iškištas priekyje tvirtovės sienų ir sujungtas tiltu su vartais). Ypač daug pasirošimo, darbo ir medžiagų pareikalavo italų pavyzdžiu darytas 2,5-3 m storio, 10-12 m augščio mūro kiautas, kuriuo buvo padengti iš lauko pusės bastionų, kiemo ir apsauginio griovio šlaitai. Kiauto ilgis su visais išlankstymais per keturis pilies šonus siekė apie 900 m. Į jį buvo sukrauta daugiau kaip 20,000 kub. m mūro, apie pusę kurio sudarė plytos. Jo viršus, vos prasikišdamas virš pylimų, buvo gynėjus dengiančiu brustveru (apsauginė tvorelė). Abipus bastionų kaklo į mūro kiautą ir į šlaitą buvo įsprausti 2-3 augštų kazematai. Kiekviename pilies kiemo šone tokių kazematų buvo po du. Jų į išilginę griovio ašį

nukreipti fasadai su šaudymo angomis buvo pritaikyti šlaitų ir dugno kryžminiam flankavimui. Kiauto ir kazematų sienų apdailoje plytos rištos gotikiniu būdu. T. Makovskio raižinyje virš kazematų matomi dantyti brustveriai rodo, kad ir ten buvo įrengtos gynybos aikštelės. Rytiniame kiemo šone prie tilto per apsauginį griovį stovėjo dviejų augštų vartų bokštas. Prie pilies įtvirtinimų priskirtini ir maži bokšteliai smailiuose bastionų kampuose virš pylimų, skirti daugiau stebėjimui. Tokių pat bokštelių būta ir kiemo pylimuose. Antrasis apsauginio griovio krantas šioje pilyje buvo įtvirtintas ne tradicini statinių tvora, bet nuolaidžia pilta atšlaite, taip pat pritaikyta frontalinei ir flankinei gynybai.

Rytiniame kiemo šone aptikta 19,5 x 11,5 m vartų bokšto pamatai, abiejų kazematų sienų dalis, eilėje vietų — mūro kiautas, šiaurinio bastiono apvalusis kampas ir kt. Išlikusi kazematų sienų dalis vietomis dar siekia iki 5 m augščio. Yra pagrindo tarti, kad nuo ežero pusės pirmosios pilies įrengimai dar geriau bus išsilaikę.

Pilies kieme buvusius pastatus — rezidencinius trijų augštų rūmus, greta jų pirmąją Biržų bažnyčią, parako ir ginklų rūsius bastionų kampuose, po pylimais, kareivines, vakariniame pilies šone už apsauginio griovio — kol kas pažįstame tik iš augščiau minėto raižinio. Kai kurių pastatų pėdsakai aptikti, bet dar netyrinėti.

Pirmoji pilis užėmė apie 9 ha plotą, įskaitant apie 30 m pločio apsauginį griovį ir jo antrame krante buvusią piltą atšlaite. Tuo metu ji buvo ne tik stipriausia, bet ir didžiausia pilis Lietuvoje. Jos įtvirtinimų ir pastatų au-

toriai nežinomi. Aišku tik, kad įtvirtinimus projektavo iš Italijos kviestas prityręs fortifikatorius.

Po pirmojo švedų puolimo (1625 m.) apnaukinti pagrindiniai pilies įtvirtinimai nebuvo pakeisti naujais, bet tik atstatyti ir papildomai sustiprinti. Pilies kieme sugriautų pastatų vietoje buvo pastatyta visa eilė naujų. Darbams vadovavo žymus Radvilų dvaro fortifikatorius A. Freitagas, daugelį kartų įvairiomis kalbomis leisto veikalo „Architectura militaris nova et aucta“ autorius. Pilis buvo sugriauta 1655 m.

Pirmąją ir antrąją Biržų pilies Radvilai statėsi ne vien savo turtų ir valdų apsaugai, bet ir krašto gynybai. Tam reikalui jos ne kartą pasitarnavo. Pirmoji pilis įžymi dar ir tuo, kad jos pastatymu ne tik Lietuvoje ir Lenkijoje, bet ir visoje Šiaurės rytų Europoje prasidėjo naujo tipo pilių ir miestų įtvirtinimų raidos etapas, kuris truko iki XIX a.

Visi įtvirtinimai, kurie šiuo metu piliavietėje matomi žemės paviršiuje, yra antrosios, Boguslavo Radvilo 1659-1669 m. statytos ir 1704 m. švedų sugriautos pilies liekanos. Nors ir ši pilis buvo bastioninė, tačiau skyrėsi nuo pirmosios. Ji buvo statyta olandų pilių pavyzdžiu.

Olandai kovų su ispanais metu patyrė, kad patrankų sviediniai mažiau ardo žemių pylimus, negu mūro sienas. Be to, sužalotus pylimus paprasčiau ir greičiau sutaisyti. Todėl jie pirmieji atsisakė nuo šlaitus dengiančio mūro kiauto ir bastionų kakluose statytų kazematų. Olandai kiemo ir bastionų pakraščius pradėjo juosti ne vienu, o dviem pylimais. Mažesnę, priešpylimį, darė pačiu apsauginio griovio pakraščiu, paskui greta jo pildavo didįjį pylimą. Šitaip būdavo įrengiamos dvi viena kitai nekliudančios gynybos linijos. Brustverus olandai taip pat darė iš žemių. Jie pritaikė ir kai kurias kitas naujoves. Priešais vartų bokštą kitame tilto gale įrengdavo atskiru grioviu ir pylimu apjuostą priešpilį — redutą ir per jį praveddavo kelią į pilį. Redutas papildomai sustiprindavo viso pilies šono, tilto ir kelio apsaugą. Tačiau pati svarbiausia reduto paskirtis — augštais pylimais dengti vartų bokštą nuo frontalinio apšaudymo. Išsprendė olandai ir saugų, apgulėjų nepastebimą pilies kiemo ryšį su priešpylimais: kiekviename kiemo šone, po didžiuoju pylimu, jie išmūrydavo skersai pylimo einančius tunelius. Kuo didesnė būdavo pilis, tuo daugiau kiekviename šone daryta tunelių. Bastionų kampai pakaklėje imta daryti ne apvalūs, bet statūs.

Tilto mūrinių stulpų liekanos. Dešinėje matyti šaudymo anga, skirta patiltės gynybai.

Radvilų rūmai 1701 m.

Biržų antroji pilis turėjo visus šiuos olandų pilims būdingus įrengimus. Išlikę pilies įtvirtinimai rodo jos statytojų užmojų ir išradinumą. Nenorėdami mažinti buvusio kiemo, statytojai 15-18 m pločio ir 5-7 m aukščio didžiųjų pylimu padengė pirmosios pilies pylimą ir jo mūro kiautą. 6-8 m pločio ir apie 3 m aukščio priešpylimį jie supylė buvusio apsauginio griovio vietoje. Todėl jiems teko beveik visą 30-40 m pločio ir 4-7 m gylio apsauginį griovį kasti naujoje vietoje ir jo išoriniame krante iš naujo supilti atšlaitę. Netiko ir senasis vartų bokštas. Jo vietoje buvo pastatytas puošnus 32 x 22 m dydžio dviejų aukštų pastatas su dviem bokštais. Nuo jo į priešingame griovio krante įrengtą redutą vedė 49 m ilgio tiltas su dviem prieštiltėmis. Tiltą laikė 8 poros aštuoniakampių mūrinių stulpų. Jo viduriu ėjo važiuojamoji dalis, iš šonų — takai pėstiesiems. Patiltės apsaugai vartų pastato papėdėje buvo įrengtas mūro rūsys su šaudymo anga. Tai vienintelis žinomas Lietuvoje šios rūšies įrenginys. Antras, apie 15 m ilgio tiltas buvo nutiestas nuo reduto miesto link. Abu tiltai turėjo pakeliamąsias dalis: didysis — dvi pakeliamas sekcijas, mažasis — vieną. 1674 m. pilies inventoriaus duomenimis, kelį į pilies kiemą saugojo net šešeri vartai: vieni redute, ketveri — ant didžiojo tilto ir vieni — vartų pastato portale. Ant tilto stovėjusių vartų medinės dalys buvo dabintos pjaustytais ornamentais, raudonai dažytos. Atidengta tilto ir reduto dalis rodo, kad statytojai siekė ne vien patvarumo, saugumo, bet ir didingumo, puošnumo. Iš viso antrosios pilies įtvirtinimų komplekso išspūdingiausias buvo jos rytinis šonas, ypač grupė, kurią sudarė vartų pastatas, didysis til-

tas ir redutas. Ši grupė, nors ir labai sunykusi, — jos tik pamatai belikę, — dar ir dabar daro didelį įspūdį.

Antrosios pilies įtvirtinimai su kiemu užėmė apie 13 ha plotą. Minėtojo inventoriaus duomenimis, kiemo pakraščiais buvo 24 įvairūs pastatai, daugiausia mūriniai, rezidenciniai rūmai, vartų pastatas, ginklų sandėlis, kareivinės, pilies pareigūnų gyvenamieji namai, klėtys, kalvės, parako rūšiai, arklidės ir kt. Iš visų pastatų žemės paviršiuje išliko tik rezidencinių rūmų sienų dalis, iš kurių dar galima atkurti viso pastato ir atskirų patalpų tūrius, konstrukcijas, net apdailą. Tai būta puošnaus 71 x 25 m renesansinio pastato, galuose turėjusio tris aukštus, ties viduriu — du. Pagrindinis rūmų fasadas vidurinėje dalyje per abu aukštus turėjo atviras arkadines galerijas. Jo viduje buvo apie 40 atskirų patalpų. Rūmų išorės ir vidaus apdailai nesitenkinta vien brangiais dekoratyviniais lipdiniais. Didžiulės ornamentuotos plokštės, kartužai, kolonos, herbiniai skydai, turėklų stulpeliai, net atskiras grupes vaizduojančios skulptūros ir kt. buvo kalti iš smiltainio ir dolomito akmens bei iš natūralaus Biržų gipso luitų. Lietuvoje nėra išlikę didikų gyvenamųjų renesansinių rūmų, todėl neturime su kuo ir šio pastato palyginti. Tenka tarti, kad rūmai, kaip ir pilis, tuo metu nei didumu, nei puošnumu neturėjo sau lygių. Tai matyti ir iš akmens kaltų dirbinių. Panašių radinių kol kas neaptikta. Biržų pilies rūmus pralenkė tik XVII a. pabaigoje bei XVIII a. pradžioje kitų magnatų statyti barokiniai rūmai.

Biržų Radvilos turėjo apie 1000 paveikslų, kurie, kaip daugelis kitų meno vartybių, buvo

Ornamentuotas skydas, iškaltas iš gipso luito

Kario galva, kalta iš smiltainio

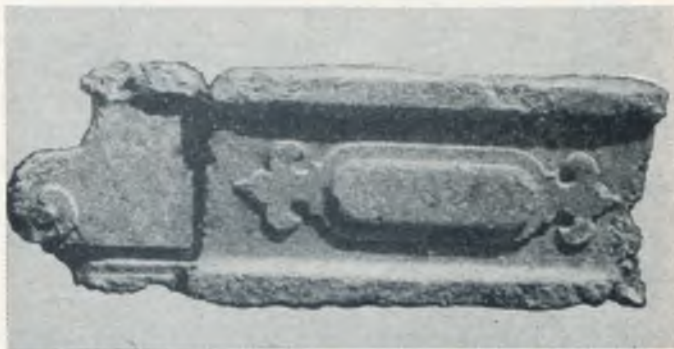

Moters galva, kalta iš smiltainio. Biusto fragmentas.

Radvilų herbino skydo fragmentas, kalta iš smiltainio

Ornamentuotas skydas, iškaltas iš gipso luito

išvežti iš Lietuvos į kitas šalis. Nemaža meno vertybių žuvo griuvėsiuose.

Rūmai buvo pradėti statyti po 1625 m. švedų puolimo, pirmojoje XVII a. pusėje. Nespėjo jų įrengti ir Boguslavas Radvilas, nes apdaila dar vyko ir jam mirus. Šiuose rūmuose 1701 m. Augustas II ir Rusijos caras Petras I sudarė sąjungą prieš besiveržiančius į Pabaltijį švedus. Antrą kartą Petras I juose buvo apsistojęs 1705 m.

Nuo rezidencinių rūmų įrengimų mažai skyrėsi vartų pastatas, kuriame iš pradžių buvo įrengta Radvilų buveinė. Ypač puošnus buvo pastato portalas, dekoruotas herbinais skydais, pauksuotomis užrašų lentomis ir skulptūromis, kaltomis iš akmens.

Išliko rašytinių duomenų apie pilių statytojus. Jie buvo telkiami ne vien iš Biržų apylinkės, bet ir iš kitų tolimų Radvilų valdų: Šventybrasčio, Ukmergės, Kėdainių, Dubingių, Seirijų ir kt. Nuo tam tikro valakų skaičiaus turėdavo atvykti vienas darbininkas su arkliu, arba be jo. Tokie darbininkai vadinosi rinktiniais. Pavyzdžiui, 1586 m. iš Biržų valdų nuo 5 valakų vyko vienas rinktinis be arklio, iš Biržų miesto nuo 10 valakų — vienas rinktinis, nuo 15 valakų — rinktinis su arkliu. Statybose dalyvaujančio rinktinio kiemui buvo taikomos duoklių lengvatos, bet už darbą jiems nebuvo mokama. Rinktinių kiekis buvo nustatomas pagal reikalą. Plytas, čerpes ir, tur būt, puošniuosis koklius gamino Biržų apylinkės Grubiškio ir Kirklių kaimų valstiečiai tų kaimų plytinėse. Parovėjos apylinkių kaimai degė kalkes. Įvairių specialybių meistrai buvo kviečiami taip pat iš Kėdainių, Vilniaus ir Kauno. Jiems už darbą mokėta maisto produktais ir pinigais. Geležis vežta iš Rygos. Dalį antrosios pilies puošybos darbų atliko tapytojas-skulptorius J. Bohdaševskis ir tūlas Motiejus. Daugumos šios pilies pastatų projektus paruošė Radvilų dvaro architektai T. Spinovskis ir S. Arciševskis.

Didelę vertę urbanistikai turi ir Biržų miestas bei jo buvęs užstatymas. Kaip ir pilis, miestas kūrėsi buvusios bendruomenės dirbamame lauke pagal iš anksto sudarytą ir sklypais suskirstytą planą, paruoštą vokiečių miestų pavyzdžiu. Tiesiomis gatvėmis į keturkampius kvartalus suskirstyto miesto centre, kaip pavaizduota T. Makovskio raižinyje, buvo turgavietė, o jos viduryje — rotušė. Visi pastatai, išskyrus rotušę, buvo mediniai, sustatyti daugiausia galais į gatvę. Lietuvos miestų planavimo istorijoje Biržai buvo pirmasis miestas, kūrėsis tokiu būdu. Biržų planinė struktūra skyrėsi nuo visų senųjų miestų. Iš pat pradžių Biržuose ne-

buvo kreivų gatvių. Juose nebuvo ir kito, ne tik Lietuvos, bet ir seniesiems vokiečių miestams būdingo bruožo, būtent, miesto centre stovinčios bažnyčios. Nors Radvilai buvo dideli reformacijos globėjai, tačiau bažnyčiai vietą jie skyrė miesto pakraštyje. Nuo miesto vėliau ji buvo net atskirta gynybine siena. Tai buvo padaryta renesanso idėjų įtakoje. Tuo norėta pažymėti, jog religija miesto gyvenime neužima vyraujančios vietos. Per keturis šimtmečius karų ir gaisrų naikintiems Biržams daug kartų teko iš naujo atsistatinėti, tačiau miesto planas iš esmės nepakito.

Pastaruoju metu eilėje vietų aptikti buvusių miesto įtvirtinimų pėdsakai. Surasta 1655 m. plane pažymėtos šiaurinės sienos, joje buvusių vartų, gynybinio bokšto pamatai, pietinėje miesto dalyje, ant Vilniaus kelio, — buvusio vartų bokšto pėdsakai. Iš šių liekanų išsidėstymo galima spręsti, kad XVII a. viduryje sienomis apjuostas miestas užėmė apie 70 ha plotą. Vienoje Širvėnos ežero saloje yra buvusių pastatų pėdsakai. Saloje Radvilai buvo užveisę sodą. Kitoje saloje, kaip pasakoje pavadinimas, buvo žvėrynas. Antrąjį ežero krantą šiuo metu puošia senas parkas ir XIX a. dvaro rūmai.

Biržai istorinių paminklų gausumu, jų didingumu ir vandenimis turtinga aplinka lygintini su Trakais. Jie skiriasi tuo, kad Trakuose vyrauja augšto meistriškumo XIV-XV a. paminklai, o Biržuose — XVI-XVII a. Radvilų rūmų griuvėsiai sudaro dar apie 20 proc. visos pastato vertės. Todėl juos būtų tikslinga atstatyti ir pritaikyti kokiai nors kultūros įstaigai, kaip, pavyzdžiui, yra padaryta su Raudondvario, Raudonės, Trakų pilies rūmais.

J. Itn. Balčiūnas, tarnavęs 1944-45 m. LAD 257. Bn štabe, prašomas pranešti savo adresą "Kario" administratoriui.

LAKŪNO LTN. PRANO KVIETINSKO ŽUVIMAS

S. BAIPŠYS

(pabaiga)

Besitariant dingo iš akių paskui mus sekęs ltn. Kvietinsko lėktuvas. Reiškia jis padarė sprendimą pirmas: — nėrė žemyn. Tada ir mudu pasileidome. Apačioje debesys buvo žemi. Ltn. Kvietinsko lėktuvo nebematėme.

Kiek artyn jūros, debesys vis daugiau spaudė mudu prie žemės. Apačioje buvo Klaipėdos krašto žemėvaizdis. Raudoni namų stogai, dideli puikūs ūkiai su gražiomis sodybomis, apsodintomis medžiais.

Laikantis kompasos kurso, turėjome išeiti į Baltijos jūrą. Laikėmės kiek į kairę nuo kurso Kaunas - Palanga, nes bijojome patekti į brolių latvių teritoriją. O tai galėjo lengvai atsitikti, nes tikros vėjo krypties, bei jo greičio, prie jūros nežinojome. Laikantis kiek kairėn kompasos linijos, tikėjomės išeiti Klaipėdos krašte, kur nors prie Klaipėdos, į Kuršių įlanką, arba tiesiai į Baltijos jūrą. O tada surasti Palangą jau visai niekis.

Debesys vis ir spaudė mus žemyn ir žemyn. Jau nebetoli ir medžių viršūnės, bet viltis, kad tuoj išvysime jūrą ir galėsime nusileisti iki pat vandens paviršiaus ir tos medžių šakos nebegrasins brūkštelėti per veidą, vedė mudu pirmyn. O kaip pavyks likusi maršruto dalis, tada neberūpėjo. Svarbu išeiti į jūrą, nukristi iki vandens paviršiaus ir kur nors pajūryje tūpti. Padaryti posūkį atgal nebebuvo galimybės. Tik visa jėga, išverstomis akimis stengiausi žiūrėti pirmyn, kad kur neužkliuvus. Akimirkos virto valandomis ir viltys mažėjo, kad laimingai pasieksime jūrą. O jūra liko vienintelė išsigelbėjimo viltis, nes medžių viršūnės švitravo jau mūsų lėktuvo sparnų lygyje.

Prasidėjo momentas, kai nutrūko visi kontaktai su žvalgo pareigas ėjusi ltn. Stuku. Viską turėjau tik vienose savo rankose. O tai buvo tik vairolazdė ir išverstos akys.

Tik staiga, vietoje medžių viršūnių, šalia lėktuvo pradėjo lėkti kaminų viršūnės, žinoma, priešinga kryptimi. Klaipėda! — sumečiau. Bet laikas bėgo ir rodos, turėjau jau net dvi Klaipėdas perskristi, o jūros vis nėra. Fabrikų kaminai nesiliovė mudu sveikinę, vis modami tai iš kairės, tai iš dešinės, o priekyje debesys, debesys...

Tikriausiai būsim nuklydę virš Karaliaučiaus — pamaniau, bet nieko kito neliko — tik skristi tiesiai. Betkoks pasimetimas — mirtis.

Švystelėjo laivo stiebas iš kairės lėktuvo pusės. Dar vienas laivo stiebas! Priekyje debesys ir vanduo. Staigiai mečiau į dešinę, kad nenuolčiau toli nuo kranto.

— O gal tai Klaipėda? — vėl švystelėjo mintis. Netoli turi būti švyturys, maždaug toje vietoje, kur Kuršių įlanka išsilieja į Baltijos jūrą. Bet jo vis nematyti.

Dar vis nebuvo pasibaigęs momentas, kai aš, pilotu būdamas, laikiau savo rankoje dviejų jaunų vyrų gyvybę ir negalėjau tikėtis iš bet ko jokio patarimo, koregavimo, jokios įtakos geriausiai išeičiai rasti. Tikriausiai, jei ir būtų žvalgas mėginęs įnešti kokią mintį, nebūčiau jos girdėjęs, nes per daug buvau įtemptas savo užsibrėžtuose planuose.

Įtemptas laukimas minutes verčia valandomis. Dėl to, kol pasiekėme švyturį, atrodė, kad praėjo labai daug laiko. Visokios mintys skraidė galvoje ir daug planų susikūrė, kaip toliau veikti, jei tai būtų ne Klaipėda. Bet, štai, švyturys praskrido pro lėktuvo dešinio sparno galą. Reiškia, Klaipėda. Aiškus padėties nustatymas. Tuoj bus Birutės kalnas. O Palanga jo papėdėje.

Birutės kalną žinojau jau, rodos, nuo 1923 metų. Gimnazijos ekskursijoje susipažinau su Birutės kalnu, kuris tada man toks augštas buvo.

Kai tik švyturys pralėkė pro mus, išnėrėme į Baltijos jūrą. Viskas taip staigiai pasikeitė, kad iš nustebimo vos nepasimečiau. Saulė visu savo skaidrumu apšvietė viską, kas tik buvo ant jūros ir pajūrio smėly. Pajūrio smėlis net žiburiavo. Debesys, lyg kokia juoda siena, buvo iškilę iki 2000 metrų ir skyrė jūrą nuo žemyno. Du didžiausi kontrastai, neapsakomas saulės skaidrumas ir niūri debesų tamsuma atrodė grumiasi, kuriai iš jų užvaldyti Gintaro pakrantę.

Pakėliau ranką ir pamojau žvalgui, kurio besišypsanti veidą pamačiau veidrodyje ir patraukiau lėktuvą augštyn.

Atsileido raumenys ir ypač nervai, o išverstos akys, begalinėje saulės šviesoje, atsidūrė į

neišmatuojamą toli, erdvę, besistengdamos prakirsti nežinomybės ribą.

Tuoj turėjo būti ir Birutės kalnas, bet niekaip jo negalėjau pagauti akimis. O toks, kaip atsiminiau, jis augštas ir koplytėlė jo viršūnėje. Kiek nesižvalgau, nėra jo ir tiek. Kas čia galėjo nutikti, manau, nejaugi Valentino raganos bus Birutę Apuokės kalnuosna nusinešusios?

Nei Birutės kalno, nei Palangos miestelio. O laikas rodė, kad jau turėtų būti. Pirmas atsitikimas, kai pajutau, kad kažkas ne taip, kaip ant žemės, kur ir nepaklydęs dar žmoniškai galėjai užklausti kokios asmenybės kur esąs ir ko jieškas.

Smūgis į petį! Veidrodyje pamačiau, kad žvalgas jau sužvalgė. Už Palangos, Latvijos link, kiek atokiau jūros, pamiškėje, pamačiau man rodomus kelis lėktuvus.

Po kokių 4 valandų gavome žinią, kad ltn. Kvietinskas lėktuvo avarijoje išliko gyvas ir sveikas, nors jo lėktuvas visai atsiskyrė nuo savo sparnų.

Pasirodė, kai vėliau su juo išsikalbėjau, kol Pranas atsiskyrė nuo mudviejų su ltn. Stuku todėl, kad nutarė laikytis Nemuno vagos iki pasieks Baltijos jūrą. Girdi, rizikuoti su „Alfoge“ veržtis per debesis neradęs prasinga. Teisinga jo mintis. Bet ši kartą ir geriausias pasirinkimas nulaužė jo sparnus.

Nemuno vagos besilaikant, debesis buvo jam nei kiek neatlaidesni. Jau prie Kintų, galiausiai, debesis jį taip prispaudė, kad nieko kito nebeliko daryti, kaip tik tūpti. Ir ne ten kur nori, bet čia pat tiesiai į lauką, kur tuo laiku būrai bulves sodino. Besistengdamas praskristi per darbininkų galvas, pralošęs tūpimo plotą ir todėl atsідūręs miške, kur ir pametęs sparnus.

Ir taip, be sparnų, jis grįžo laivu į Kauną. Dvi paras tęsėsi ta jo Odisėja su likimo drauge „Alfoge“, kol pasiekė išeities punktą.

Daug jis man pasakojo apie savo tą pirmąjį skridimą į Palangą. Apie pergyvenimą, patekus į nežinomas naujas apystovas, iki smulkmenų. Mudu vienas su kitu derinome maždaug tuo pačiu laiku išgyventus įspūdžius. Pranas daugiausiai viską nušvietė iš humoristinės pusės, lyg pasakotų kokią, kur tai girdėtą pasaką, net pašiepdamas tos pasakos herojų — patį save.

Tai buvo mūsų antrieji skraidymo metai. O ketvirtaisiais mudu ir vėl kartu. Pirmojoje naikintuvų („Fiat“) eskadrilėje ir taip netoli vienas kito... iki to nelemto ryto...

Taigi, tą nelemtą rytą, kurį aš visą savo gyvenimą tebeturiu prieš akis ir kurio niekad neužmiršiu. Ne vien dėlto, kad aš mačiau, kaip kol. Kvietinskas pakilo, kaip jis skraidė, kaip pikiravo ir kaip lūžo jo lėktuvo sparnas, čia pat, apie 300 metrų nuo manes, kaip ... smūgis ... ir ...

Tą nelemtą rytą, majoras Adomaitis, tuo metu eskadrilės vadas, dar štabe, prieš vykstant į aerodromą, sudarė lakūnų dvi grupes, kurie tą dieną turėjo atlikti skraidymo uždavinį — pikiuoti iš 1000 metrų ir šaudyti į žemės taikinį. Jei šaudymus atlikdavome aerodrome, šaudydavome iš foto kulkosvaidžių. Vėliau paleidę filmą foto laboratorijoje, matydavome šaudymo davinius.

Buvo žiemos metas. Šaltis sudarydavo daug bėdos užvedant lėktuvų motorus. Reikėdavo išleisti iš motorų alyvą ir ją šildyti tam tikruose katiluose. Kad mažiau būtų vargo su tos alyvos šildymu, žiemos metu tokiems uždaviniams naudodavome mažiausį kiekį lėktuvų. Šį rytą eskadrilės vadas paskyrė 2 lėktuvus. Todėl ir lakūnus suskirstė į dvi grupes. Kaip tik į tą pačią grupę, kurioje aš buvau pirmuoju numeriu, pakliuvo ir lakūnas P. Kvietinskas.

Iš eskadrilės štabo į aerodromą lakūnus ir kitus pareigūnus veždavo sunkvežimiu. Kadangi aš turėjau „Opeliuką“, tai į jį tą rytą paėmiau tris kolegas, tarp jų ir Kvietinską.

Bevažiuojant, jis manęs paprašė, kad užleisčiau jam savo skridimo eilę, nes jis, girdi, turįs reikalų mieste. Todėl, atlikęs uždavinį, prašysias vado leidimo išvykti.

— Tai paskutinis mano skridimas, pasakė jis. — Egzaminų pataisą išlaikiau ir garbingai grįšiu į savo pulką. Jaučiu, kad ten geriau tiksiu, — užbaigė Pranas.

Žinoma, aš užleidau savo skridimo eilę, nes man nebuvo kur skubėti... Vis vien, aš turėjau būti iki skraidymų pabaigos. Tokia buvo mano pareiga, nesėjau eskadrilės vado pavaduotojo pareigas, kuriam priklausė treniruotės priežiūra.

Paskutiniai lėktuvų parengimai skridimui jauėjo prie galo, kai pasiekėme aerodromą. Liko tik apsirengti skridimo rūbais, užsidėti paraištą.

Kvietinskas apsvyniojo šiltu šaliku kaklą ir stengėsi jį surišti užpakalyje. Bet sunkiai sekėsi. Patarnavau. Užrišau.

Ltn. Kvietinskas pakilo numatytam uždaviniui. Pakilęs paskraidė kiek, lyg mėgindamas pikiuoti ir vėl nusileido — nutūpė. Manėme, kad kas nors netvarkoje su lėktuvu. Bet vietoje „atruliuoti“ prie angarų, jis ir vėl pakilo. Tai buvo jo paskutinis pakilimas.

Kaip tik tuo metu atvyko mjr. Mačiuika, naikintuvų grupės vadas. Jis manęs paklausė, kas ten galėjo būti. Aš neturėjau ką paaiškinti, nes tik tiek ir nežinojau, kiek mačiau, kad nutūpė ir vėl pakilo.

Kai ltn. Kvietinskas pradėjo pikiruoti iš maždaug 1000 metrų į numatytą taikinį, mes su mjr. Mačiuika sekėme visą skridimo eigą. Lėktuvas ėjo normaliai žemyn, kaip ir priklausė tokio uždavinio atveju ir apie 300 metrų augštyje, tik pradėjus lėktuvą išvesti iš pikiravimo pozicijos, kaip mes vadindavome — lyginti, pasipylė ore baltos skaros — skudurai, o lėktuvas vietoje išsilyginti, pakrypo kairėn pusėn ir nuėjo žemyn, čia pat už taikinio, jau "Maisto" b-vės žemėje, kur pataikė į didelį griovį — kanalą. Žemė buvo sušalus, beveik be sniego. Smūgis buvo labai aštrus. Iškart buvo aišku, kad ltn. Kvietinsko jau nebėra. Ir kad tai buvo jo paskutinis skridimas, skridimas, kuris priklausė man, tuo pačiu lėktuvu, tuo pačiu metu ir vykdant tą patį uždavinį. Buvo mano eilė, bet įvykio vidury, ir tik per plauką jo dalyvis.

Štai kodėl šis Prano skridimas yra įsmigęs man atmintyje taip giliai, kad ir ši kartą Juozo Žiliaus priminimas apie šią mūsų karo aviacijos auką privertė mane atsiliepti. Ne vien pataisant šį bei tą, kas jo praleista, arba nežinota, nes jis, kaip pats sakosi, atbėgo su draugais jau po įvykio, tuo tarpu, aš buvau viso to įvykio vidury, ir tik per plauką jo dalyvis.

Aviacijos v-kas inž. pulk. Gustaitis, atvažiavęs į įvykio vietą, pirmiausia apgailėstavo sudaužyto lėktuvo. Girdi, brutaliai elgiamasi su lėktuvais — staigūs veiksmai. Tikrumoje jis tų veikslių visai nematė. Bet jais apkaltino tik ką gyvybės netekusį lakūną, kurio lavonas dar nebuvo išimtas iš lėktuvo skeveldrų.

Teisingai rašo Juozas Žilys, kad plk. Gustaitis, dėstydamas techniškąją lėktuvo dalį, aiškino, kad girdi, "Fiat" yra toks patvarus, jog gali atlaikyti visokias evoliucijas ore. Techniški daviniai — atsparumo koeficientas — 7, plus atsargos koeficientas — 2. Tai reiškia, kad sparnai gali atlaikyti 14 lėktuvų svorį. Tuo tarpu lakūno sveikata atlaiko tik apie 7 įkrovimus. Prie didesnio spaudimo lakūnas nustoja sąmonės, nes širdies spaudimas neatlaiko išcentrinės jėgos spaudimo ir kraujas nebepatenka į galvą. Pirmiausia lakūnas nustoja regėjimo.

Taip buvo dėstyta inž. plk. Gustaičio būsimiesiems lakūnams. Atrodo, kad taip ir buvo. Kiek mes naikintuvų lakūnai nesistengdavome išdarinėti visokias figūras, niekad nesutraškėjo "Fiato" sparnai, apart dviejų atsitikimų.

Lakūno Kvietinsko atsitikimas yra dar tuo įdomus, kad tas lėktuvas, kuriuo jis užsimušė,

kaip tik buvo visai naujas, ką tik paimtas iš sandėlių tarnybos, kaip buvęs atsarginis.

Kitas lėktuvas, kuriuo užsimušė kpt. Nakrošius, buvo tarnyboje jau nuo pat tų lėktuvų pristatymo. Bet šis ore aplūžęs, beveik visai pavaldus, tupiant, jau prie pat žemės, perėjo į suktuką ir sudužo, o lakūnas su sulaužytu nugarkauliu dar gyveno keletą valandų. . .

Ši istorija liūdina ir dargi ne vien dėl didelės aukos, bet ji tuo įdomi, kai šios bylos tyrinėjimo duomenys vedė į lėktuvo palūžimą ore, kas labai nepatiko aviacijos v-kui. O asmuo, kuris sekė skridimą ir visas to skridimo evoliucijas savo parodyme teigė lėktuvą palūžus ore, viršininko buvo pavadintas neišmanėliu, nors ir ne į akis.

Iš savo patyrimo žinau, kad lėktuvas "Fiat" tikrai galėjo atlaikyti didelį spaudimą. Štai du pavyzdžiai:

Pirmą išbandymą šiuo lėktuvu dariau po to kai jau jaučiausi pilnai su juo apsipratęs. Pikiravimo tašką pasirinkau Aleksoto tiltą. Turiau pasakyti, kad visa pikiravimo druska buvo — kuo stačiau, kuo didesniu greičiu ir kuo arčiau taikinio išlyginti. Taip ir dariau. Iš apie 1500 metrų augštumos pasileidau su gazu į pasirinktą taikinį. Kai ištraukiau lėktuvą iš smigimo ir iš Nemuno vagos pradėjau kilti augštytyn, pamačiau ant Aleksoto kalno Technikos Instituto rūmus, o lėktuvo nosis tuo momentu dūrė tiesiai į tų rūmų bokšto viršūnę. Reiškia, kilau augštytyn. Tačiau, tuo pat momentu užgėso mano akys ir nustojau regėti. Sąmonė buvo visoje pilnumoje. Greit pabraukiau ranka per veidą, tryniau akis. Niekas negelbėjo. Liko šokti — pasinaudoti parašutu. Bet aukštis? Greit sumečiau, kad reikia laikyti lėktuvą toj pačioj kryptyje, kaip jis buvo prieš nustojant regėjimo. Reiškia, lėktuvas turi kopti augštytyn, kol įgausiu pakankamą augštį manevrui — galėsiu pasukti lėktuvo nosį staigiai žemyn, kad neitralizuočiau išcentrinės jėgos poveikį. Kaip tik tai padariau, regėjimas tuoj grįžo.

Kitą bandymą dariau jau vien tik lėktuvo stiprumo patikrinimui. Iš apie 4500 metrų smigau žemyn pilnu gazu. Greičio rodyklė apsisuko beveik du kartu apie savo ašį — išėjo iš visų skalėje atžymėtų skaičių. Po to pastoviai sustojo vietoje. O dar po momento visas lėktuvas pradėjo drebėti. Staigiai atleidau gazą ir pradėjau lėktuvą lyginti. Kadangi turėjau dar pakankamai didelį augštį, tai lėktuvą lyginau pamažu. Maždaug tokiu greičiu, kad nenustočiau regėjimo.

Taigi ir ši kartą lėktuvas atlaikė didelį spaudimą, kokio dažniausiai normaliuose skraidymuose niekad ir nepasiekiamą. Nei ltn. Kvietins-

“Lietuviškosios divizijos” kelias

Apie vadinamą “Lietuviškąją diviziją” — kariuomenės junginį, suformuotą Sovietų Sąjungos armijos sudėtyje praeito karo metu, “Karyje” keliais atvejais jau buvo rašyta, duodant tai belaisvių pasakojimų, tai šiaip kokių nuotrupų iš tos divizijos kūrimo ir žlugimo. Bet vis tai nepilnos žinios.

Š. m. Vilniaus “Tėvynės Balse” nr. 26, kažkoks V. Ragauskas, prisidėjęs sau titulus “antrojo Pasaulinio karo veterano” ir “kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais komiteto nario”, įdėjo dar vieną atsiminimų straipsnelį apie tą diviziją, kartu paliustruodamas jį divizijos nueito kelio schema. Ar ir šiuo metu divizija veikia, ir kur jos stovėjimo vieta būtų — jis savo straipsnelyje neužsimena. Taip pat nieko nesako, kur šiuo metu mobilizuojami Lietuvos jauni vyrų turi atlikti savo karinę prievolę.

Pradėdamas savo pasakojimą apie divizijos atsiradimą, V. Ragauskas rašo, kaip 1940 m., “išrinkus augščiausiąją respublikos valdžios organą — Liaudies Seimą”, šis pastarasis paskelbęs tarybų valdžią Lietuvoje (o kad tas “skelbimas” vyko raudonosios armijos okupacijos globoje, apie tai neužsimenama) ir paprašęs “Tarybų Sąjungą priimti Lietuvą į savo tautų šeimą” (matote, okupantą reikėjo net prašyti, kad jis mūsį laisvą šalį okupuotų, o paskui kad kraštą sau prisiskirtų, kad ir respublikos pavadinimu). Tuo metu, esą, nemaža ir senosios Lietuvos augštųjų karininkų “pasukę kartu su liaudimi” (o kas atsitiko su tais, kurie “nepasuko”, kurie buvo surinkti iš Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės dalinių ir išgabenti nežinia kur “perauklėjimui”, straips-

nio autorius tariasi nieko nežinąs). Iš tų “su liaudimi pasukusių” (atseit, sulaužusių savo karinę priesaiką kovoti, o, jei reikės, tai ir mirti ginant Lietuvos laisvę), minimi generolas Vincas Vitkauskas, paskirtas “Lietuvos liaudies kariuomenės vadu”, o perorganizavus ją į “29-ąją lietuviškąją šaulių korpa” — jo vadu, bei generolai Vladas Karvelis ir A. Čepas, vadovavę 184-ajai ir 179-ajai šaulių divizijoms, “tuo metu buvusioms pačiame Vokietijos pasienyje”.

Toliau straipsnio autorius rašo: “Ir kai atėjo 1941 metų birželio 22-ji, didelė Lietuvos karių dalis (o ką padarė “nedidelė” dalis?) drauge su kitais Tarybinės Armijos daliniais kaudamasi traukėsi į Tarybų Sąjungos gilumą” (geriau pasakius — bėgo). — “Netrukus tarybinė vyriausybė nutarė formuoti Raudonosios Armijos lietuviškąją junginį. Taip 1941 metų pabaigoje gimė 16-toji lietuviškoji šaulių divizija, kurios pagrindą sudarė 20-tojo lietuviškojo šaulių korpo kariai, Vilniaus pėstininkų karo mokyklos kursantai ir pasitraukę į šalies gilumą lietuviai patriotai” (atseit, iš Lietuvos kartu su rusais pabėgę komunistėliai, A. B).

Lietuviškoji divizija “gimusi” prie Volgos krantų Oriolo žemėje, Aleksiejevkos kaime, ir jos gretose buvę arti 10,000 karių (abejojame, kad toks skaičius lietuvių galėjo ten susidaryti; kaip iš ankstesnių belaisvių parodymų žinoma, didelę tos divizijos karių dalį sudarė prikomaniruoti rusai, o vėliau, divizijai kautynėse sutirpus, ji buvo keliais atvejais papildyta naujai mobilizuotais rusais). Divizijai vadovavę “su liaudimi nuėję senieji karininkai”, kaip

Vl. Karvelis, A. Urbšas, V. Kiršinas, A. Šurkus, P. Petronis, V. Motieka, P. Simonaitis, V. Lunia, St. Vaznelis ir “daugelis kitų”. Šios divizijos kariai (žinoma, tie, kurie nežuvo), kaip schemoje parodyta, pražygiavo kautynėse ilgą kelią, pradėdami nuo Gorkio (buv. Nižnij Novgorodo), per Maskvą į pietus, į Ukrainos žemes, vėliau vėl pasuko į šiaurę per Oriolą vėl atsidadė prie Maskvos, iš kur jau, vokiečių kariuomenei nebeatsilaikant, traukė į vakarus per Polocką iki Lietuvos sienų, ir kur, susiskaldžiusi divizija kryžiuo Lietuvos žemę įvairiomis kryptimis, pasiekdama Tilžę ir Klaipėdą, o dalis net ir Latvijos teritoriją, kur ir pasibaigė jos “šlovingas kelias” 1945 metais. Kas toliau su ja atsitiko, nekaitynės Rytprūsiose ar toliau Vokietijon, straipsnyje nesakoma, nors žinoma. Kad divizija būtų mesta į ten pat minima, kad “kautynėse Rytų Prūsijoje dalyvavo apie 5,000, o Berlyno operacijoje — apie 8,000 lietuvių karių”, bet tie dalyvavo, tur būt, ne tos divizijos sudėty, o Raudonosios armijos pulkuose (nes žinoma, kad bolševikai, antrą kartą okupavę Lietuvą, pašaukė į kariuomenę daugelį Lietuvos vyrų, net ir tokių, kurie anksčiau kariuomenėje buvo netarnavę, arba buvo rasti netinkami kariuomenei, ir juos metė į frontą prieš vokiečius).

Divizija savo ilgo žygio metu sunaikinusi “dešimtis tūkstančių hitlerininkų, paėmusi į nelaisvę daugiau kaip 12 tūkstančių priešo kareivių ir karininkų, sunaikino ir pamušė daugybę tankų ir savaeigių pabūklų, šarvuotųjų, patrankų ir minosvaidžių, automašinių ir daug kitos priešo technikos” (o kiek žuvo karių jos pačios eilėse ir kiek nustojo karinio turto, apie tai neužsiminta nė žodeliu, paminėtas žuvęs tik vienas vienintelis jaun. leitenantas Bronius Kaminskas,

kas, nei kpt. Nakrošis, skraidydami virš aerodromo, nebuvo išvystę tokio spaudimo į lėktuvo sparnus, kokį aš pasiekiau išvardintuose bandymuose.

Bet jų lėktuvai, vieno sulūžo, o kito dalinai palūžo.

Ltn. Kvietinsko ir kpt. Nekrošiaus nelaimingi atsitikimai tikriausiai įvyko tik dėl išimtinai tų lėktuvų techniškų defektų, kuriuos sunku ir sukontroliuoti.

Nebuvo reikalo aviacijos v-kui kaitaliooti savo nuomonę dėl lėktuvų patvarumo kursantams paskaitų metu, nei bartis ant lakūno, tik ką užgęsusio ir dar lėktuvo griuvėsiuose tebesančio.

Būtų pakakę padaryti pačiam tik vieną gerą pikiravimą, jei nenorėjo pasikliauti kitų patyrimu, ar techniškais daviniais.

Paskutinis mano patarnavimas kolegai Pranui buvo, kai aš paėmęs jo išeiginę lakūno uniformą, nuvežiau ją į Karo ligoninę, paskutinei jo kelionei... į kapą. Čia jį radau paruoštą ir atrodė, lyg nieko nebūtų su juo atsitikę.

— Gerai, nori skrisk mano vietoje, man vistiek, — skambėjo mano paties neseniai ištarti žodžiai Pranui, tą nelemtą rytą...

Giliai susimąstęs praleidau kelias paskutines minutes prie mielo Prano...

Taip, nuo Karo mokyklos iki kapo...

ką, ką reiškia būti užpultam ir nesulaukti jokios išorinės pagalbos. Švedai nors ir išsilaikė, tačiau buvo gerokai išgąsdinti ir pamatė, kokios didelės strateginės reikšmės turi Vakarų kaimynai danai ir norvegai.

Taikingi danai ir norvegai šiandien budriai stovi savo kraštų sargyboje, iš netolimos patirties žinodami, kad ginkluotas krašto pajėgumas ir nuosirdi kaimynų parama yra krašto saugumo laidas.

Vakarų - Rytų karo atveju, Skandinavija turėtų gyvybinės reikšmės Sovietų Sąjungai — atskirti Europą nuo Atlanto priėjimų, apsaugot Sovietų laivyno ir raketų bazes, išdėstytas Baltijos rytinėje pusėje. Svarbu ir Murmansko uostas ir Pačengos fiordai Arktikos vandenyse. Vien Skandinavijos, tačiau, neužtenka, jei Danija pasilieka kitoj pusėj Kategato Užemus Daniją ir, galimai, Švediją, įėjimas į Baltijos jūrą būtų užtikrintai saugus. Tačiau iki vakariečių laivyno ir oro jėgos turi savo bazes Norvegijoje ir Jutlandijoje, Sovietams šis planas neįvykdomas. Sovietų povandeninių laivų keliai veiksmams į Atlantą iš Murmansko, arba Pačenga uostų, būtų tolimi ir pavojingi. Jų bazės siauruose Arktikos fiorduose neatatinka karo meto reikalavimų. Efektingam povandeninių ir kovos laivų veikimui, karo metu Sovietams bazės būtų tinkamos tik šiaurės Norvegijos fiorduose.

Oro gynybos atveju, Skandinaviją Sovietai naudotų kaip ankstyvo sekimo postą, raketų ir naikintųjų bazę ir vadovietes.

Špitzbergenas, 360 mylių atstu nuo Norvegijos krantų, padėtų blokuoti Sovietų operacijas iš Murmansko ir Pačengos. Todėl Sovietai visai atvirai nuo 1944 m. kalba, kad šiaurės vakarinė dalis Sovietijos, natūraliai apsaugai, reikalinga Norvegijos žemių (tai aiškiai savo kalboj pabrė-

žė Kruščevas, lankydamasis Norvegijoje 1964 m.).

Nežiūrint, kokioj formoj ir kuria kryptimi pasireikštų trečiasis Pasaulinis karas, Sovietams nebūtų įmanoma pradėti veiksmus pirm neokupavus Skandinavijos šiaurinės dalies ir įėjimą į Baltijos jūrą supančių kraštų (Danijos, Švedijos, Norvegijos). Šis reikalavimas Skandinavijos kraštus pastato į strateginę padėtį.

Vakarų pajėgoms šis pusiasalis turi lygiai didelės svarbos, užblokuojant Sovietų ekspansiją į Vakarus.

Šiuo metu šiaurės Gynybos sąjun-

ga dar neturi didesnės reikšmės, tačiau aplinkybės gali pasikeisti kiekvienu metu tuo pačiu pakeisdamos ir minėtų kraštų padėtį su nenumatytais reikalavimais, kad išsilaikytų švedai, išlinę iš savo individualistinio ktauto ir gerai įžvelgę galimus prieš naujus pavojus.

Šiandieninę padėtį gali pagerinti pavojus ir paėmę iniciatyvą savo rankosna. Jie kariniai apjungtų Skandinavijos valstybes su Danija imtinai, nes Nato iš Europos teatro pasišalinus, Sovietų ekspansijai nebūtų bū.

B. B.

A. † A.

JADVYGAI ANDRUŠIENEI

mirus, Juozui Andrušiui, Elenai Andrušytei, L. Puodžiūnienei ir A. Puodžiūnui nuoširdžią užuojautą reiškia

L. BILERIO ŠEIMA

Mielam Bičiuliui kpt. Juozui Andrušiui ir Elenai Andrušytei, mylimai jų motinai mirus, nuoširdžią užuojautą reiškia

Marina ir Zigmąs Raulinaičiai

Prez. K. Grinius (viduryje—priekyje), vyriausybės narių tarpe, Lietuvos Aviacijos šventėje 1926 m.

Lietuvos Prezidentas Dr. Kazys Grinius

100 metų nuo jo gimimo

POV. DIRKIS

1950 m. birželio 4 d. Čikagoje mirė didis ir žymus lietuvių tautos vyras — visuomenininkas, kultūrininkas, valstybininkas, Vytauto D. Universiteto garbės daktaras, Valstiečių liaudininkų s-gos garbės pirmininkas, buvęs Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas, visų seimų narys ir trečiasis Lietuvos respublikos prezidentas, medicinos daktaras Kazys Grinius.

Jis baigė savo gyvenimą toli nuo savos tėvynės, kurios labai visą savo gyvenimą buvo pašventęs ir kurios išlaisvinimui iš svetimo jungo buvo daug jėgų ir darbo įdėjęs. Jam nebebuvo vietos Lietuvoje. Dr. Kazys Grinius mirė, nesulaukęs Lietuvos išlaisvinimo.

Dr. K. Grinius gimė 1866 m. gruodžio 17 d. Salemos-Būdos kaime, Sasnavos valsč., Marijampolės apsk. Šiame nuo jo gimimo dienos sukanke 100 metų, ir nuo jo mirimo dienos — 16 metų.

K. Grinius gimė kaip tik tuo metu, kai žiauri caristinė rusų valdžia, užgniaužus paskutinį 1864 m. lietuvių sukilimą, įvedė tokį režimą Lietuvoje, kokio panašaus mažai teži- no pasaulio istorija. Krašte: areštai, kalėjimai, kartuvės, trėmimai ir t.t., ir pats didžiausias smūgis — lietuvių spaudos uždraudimas. Buvo siekiama visiškai surusinti Lietuvą ir ją galutinai paversti Rusijos provin-

cija, kur net Lietuvos vardas neturėjo būti minimas. Tačiau lietuviai, ypač Sūduvos kaimas, nenorėjo atsižadėti nei savo kalbos, nei tikybes ir nei, pagaliau, išsilaisvinimo vilties. Todėl ir jaunas Grinius, tokioje aplinkumoje augęs ir pradžios mokslą ėjęs, tokio nusistatymo ir savo tėvų dvasios laikėsi.

Pradžios mokslą Oškinėje išėjęs, jis važiuoja ir įstoja į Marijampolės gimnaziją, kurioje su draugu Mačiu pradeda leisti laikraštėlį "Paaušris".

Būdamas gimnazijoje, patenka globon mokytojo Petro Kriaučiūno, kuris buvo vadinamas Sūduvos tautinio judėjimo tėvu. Gimnazijoje būdamas, Grinius ne tik leidžia "Paaušrį", bet bendradarbiauja "Aušroje" ir Amerikos lietuvių spaudoje.

Daigęs 1887 m. gimnaziją, pats iš pamokų užsidirbęs pinigų, važiuoja į Maskvos universitetą teisės mokslų eiti. Ten tuojuo įsirašė į lietuvių studentų draugiją, kuriai tuo metu vadovavo Petras Leonas. Po metų jis pats tapo jos pirmininku. 1889 m. pradėjęs eiti "Varpui" ir "Ūkininkui", Grinius tuojuo tapo jų bendradarbiu. Dalyvavo universiteto studentų judėjime ir riaušėse, kuriose dalyvavo 1890 m. Už tai buvo suimtas ir pasodintas į Butirkų kalėjimą.

Išėjęs iš kalėjimo, ne tik tęsė studijas, bet dar su didesne energija

dirbo organizacinį darbą studentų ir savųjų tautiečių tarpe. Negana to, jis dar klausė lietuvių kalbos paskaitų, kurias skaitydavo prof. Fortunatovas. Tačiau studijos jam vyko sunkiai, nes paramos iš tėvų negaudavo, pragyveno iš savo uždarbio — vertėsi pamokomis. Savo atsiminimuose I t. jis rašo, kad būdavo dienų, kai į dvi dieni tekdavo tik vieną kartą socialiai pavalgyti.

Vargais negalais baigęs universitetą 1892 m., Grinius gauna paskyrimą į Minską gydytoju, o po 10 mėnesių paskiriamas gydytoju laivuose Kaspijos jūroje. 1894 m. jis grįžta į Lietuvą ir apsigyvena Marijampolėje.

Dr. Kazys Grinius, išėjęs garsiąją Petro Kriaučiūno lietuvišką auklėjimo mokyklą, praktikos įgavęs Maskvos lietuvių studentų dr-jos eilėse, tiesiog nerimo. "Aušra", lyg nujausdama, nušvietė jo būsimojus žygius ir idėjas. O "Varpas", "Ūkininkas", "Lietuvos žinios" buvo dr. K. Griniaus siekimų skelbėjai. Šie laikraščiai buvo jo steigiami, išlaikomi, redaguojami ir prirašomi. Jis slaptai ir viešai šaukė tautiečiams: "Kelkite! Kelkite!"

Jis organizavo Sūduvoje demonstracijas prieš carų valdžią, rengdavo kultūrinius parengimus, vaidinimus, ruošdavo ūkio parodas ir platinė lietuvių spaudą, kūrė lietuvių tautinę sąmonę, kultūrą, gerovę, reikalavo lietuviams savivaldos, savų mokyklų, spaudos ir susirinkimų laisvės. Dėl to dr. K. Grinius Sūduvoje tapo liaudies judėjimo vadu, o jo namai — to judėjimo centru.

Dr. K. Grinius buvo rusų žandarų ir saugumiečių persekiojamas ir laikomas dideliu politiniu priešu rusų valdžios. Jo namai kaskart būdavo kratomi, jis areštuojamas ir kalinamas, o 1905 m. tremiamas Poltavon. 1906 m. pasodinamas Marijampolės kalėjiman. 1908 m. suvalkų kalėjiman, 1911 m. Kalvarijos kalėjime ir sėdi Kauno kalėjime.

Visuose jo darbuose artimiausia talkininkė buvo pirmoji jo žmona Joana Pavalkytė, kuri dinamiškai reikėsi Sūduvos tautiniame judėjime ir kuriai nieko nebuvo negalimo.

Dr. K. Grinius su Joana susilaukė dukros Gražinos ir sūnaus Kazio.

1914 m. užsiliepsnojus karui, dr. K. Grinius iš Lietuvos su šeima pasitraukė į Rusiją ir apgyvendino šeimą šiaurės Kaukaze, Kislovodske. Kartą, jam nesant namuose, išbrovė į butą keli raudonarmiečiai ir žmoną Joaną su dukra Gražina juo nužudė. Sūnus Kazys tuo metu buvo mokykloje ir taip mirties išvengė.

1919 m. per Novorosijską, Istanbulą, Marselį, Paryžių, Koelną, Berlyną, Kybartus ir Kauną, jis grįžo į Marijampolę. 1920 m. buvo išrinktas į Lietuvos Steigiamąjį seimą ir persikėlė į Kauną, kur išgyveno iki 1944 m. vasaros.

Gyvendamas Kaune, dalyvavo visuose seimuose nariu ir beveik du metus išbuvo ministriu pirmininku. Jo kadencijos metu buvo išleisti patys svarbiausieji įstatymai: Konstitucija ir žemės reformos įstatymas. Dr. K. Grinius gydytojo praktika vertėsi tik iki 1920 m. Toliau jam teko verstis daugiausia visuomenine arba profilaktine medicina. Užtat jam 1926 m. Kauno universitetas suteikė medicinos daktaro laipsnį — *honoris causa*.

Nuo 1922 m. iki 1935 m. dr. K. Grinius dirbo Kauno miesto savivaldybės sveikatos skyriaus vedėju pareigose ir rūpinosi kova su motinų ir vaikų mirtinumu, taip pat su džiova ir veneros ligomis. Draugijos kovai su džiova dr. K. Grinius nuo 1924 m. buvo pirmininkas.

1935 m. trečiasis seimas dr. K. Grinių išrinko Lietuvos Respublikos prezidentu.

Sunkų smūgį jis pakėlė 1926 m. gruodžio 17 d., kai kariuomenei padedant, buvo padarytas perversmas, kuris dr. K. Grinių privertė atsiskaičiuoti nuo prezidento vietos. Perversmo metu prez. dr. K. Grinius, nenorėdamas vilkinti pavojingos Lietuvai būklės, nuo prezidentavimo atsisakė, paėmęs iš prof. Voldemaro parašą, kad konstitucija nebus keičiama.

Naujoje santvarkoje dr. K. Grinius į politiką nesikišo, atsiliepdamas tik

pavojingais Lietuvai momentais, pasirašydamas po memorandumais.

Lietuvą okupavus bolševikams, dr. K. Grinius išliko nepaliestas, galėjo dirbti medicinišką švietimo darbą. Vokiečiams užėjus, jo būklė žymiai pasunkėjo. Naikinimas žydų, šimtų nekaltų žmonių šaudymas už nežinia kieno užmuštą vokiečių, varyte varymas į Vokietiją lietuvių darbininkų, šalinimas iš sodybų lietuvių, tyčia paskelbtų lenkais, labai įbaugino Lietuvos gyventojus. Visi klausėsi vienas kito, kaip gintis nuo vokiečių sugalvoto Lietuvos kolonizavimo. Protestuoti buvo baugu. Dr. K. Grinius ir prel. Krupavičius parašė vyr. Lietuvos tarėjui gen. Kubiliūnui pareiškimą, kad tuo reikalu rūpintųsi. Kubiliūnas patarė tylėti, nes vieno dr. Rentelno parašo užtektų, kad daug lietuvių pražūtų. Tai buvo 1942 m. liepos mėnesį. Po kelių mėnesių panašus pareiškimas, pasirašytas buvo jau trijų buv. ministrų: prel. Krupavičiaus, agr. J. Aleksos ir dr. K. Griniaus ir buvo nusiųstas komisarui Rentelnui. Iš to Rentelnas padarė išvadą, kad pranešimas paplitęs gyventojuose ir silpnina frontą, todėl nubaudė visus tris ištremti į Vokietiją. Dr. K. Griniui, kaip senam žmogui, jis leido pasilikti Lietuvoje, tik pareikalavo išsikelti į kaimą, bet ne ten, kur jis nori, o kur jam nurodys. Dėl to, dr. K. Grinius buvo priverstas 15 mėn. išbūti tremtyje Ažuolų Būdoje. O besitartinant rusams, 1944.VII.31 d. dr. K. Grinius su žmona ir sūnum buvo priverstas trauktis į Vakarus.

Dr. K. Grinius 1927 m. vedė antrą kartą Kristiną Arsaitę ir susilaukė sūnaus Liūto, kuris dabar yra baigęs augštus mokslus ir gyvena JAV su šeima ir motina. Gi, vyresnysis sūnus Kazys buvo Lietuvos kariuomenės pulkininkas, kurį laiką gyveno ir mirė 1965 m. Vašingtone.

Nors ir gyvendamas sunkiose sąlygose ir slegiamas nelengvos metų naštos, dr. K. Grinius nepalūžo, o visą laiką buvo tvirtos dvasios ir intensyviai dirbo: rašė spaudai, mediciniško turinio knygas, atsiminimus, skaitė paskaitas ir t.t.

Dr. K. Grinius yra parašęs apie 200 įvairaus turinio knygų, brošiūrų ir raštų

Dr. K. Grinius per ilgus metus buvo pirmose eilėse lietuvių tautinio, politinio, kultūrinio gyvenimo. Kovos tautinio atgimimo kovose, veikė Lietuvos nepriklausomybės priešaušryje, kūrė taikos ir kūrybos metais Lietuvos respubliką, organizavo pasipriešinimą raudonosios ir rudiosios okupacijų nelaimėse. Jo šakota veikla, mintys, idėjos, darbai įstrigo daugybės lietuvių širdyse bei protuose.

STASYS BUTKUS

Pirmojo Lietuvos kareivio—savanorio, "Kario" redaktoriaus, penkių metų mirties sukaktį minint

VLADAS MINGĖLA

Mylėti tautą, reiškia mylėti jos teigiamą potenciją, mylėti jos ateitį. Mylėtojo akyse tautos ateitis ne bus, bet jau yra.

VI. Pūtvys

1961 m. gruodžio 11 d. užsiskleidė paskutinis gyvenimo knygos lapas ir neužmirštamam Lietuvos laisvės kovotojui — savanoriui, įsikūnijusiam kariui, nepavargstančiam KARIO redakcijos nariui, žurnalistui Stasiui Butkui. Nuo 1918 m. gruodžio 13 d. (savanoriu įsirašymo datos) iki paskutinės gyvenimo dienos šis taurus tautos sūnus, jei ne su šautuvu ar kulkosvaidžiu, tai savo gabia publicisto plunksna KARIO redakcijoje dirbo, kad greičiau išauštų laisvės rytas raudonųjų šakalų draskomai lietuvių tautai — kad Lietuva vėl būtų laisva ir nepriklausoma valstybė. Štai jau lygiai penki metai, kaip šis Nepriklausomybės kovų pirmūnas, patriotas be jokio priekaišto, nesulaukęs laisvos Lietuvos ryto, atgulė svetimoje, tačiau draugiškos mums valstybės žemėje.

Nuo 13 metų amžiaus rašė laikraščiams

Stasys Butkus gimė šiaulių ap., Padubysio valsčiuje, Kurtuvėnų m. prieš 69 metus (1897 m. kovo 13 d.). Apie jo vaikystę nėra kas rašyti: tai labai neturtingų tėvų sūnus. Šeimoje visada viešpatavo sunkus vargas. Dažnai trūkdavo maisto. O kiek paaugęs tėvų buvo leidžiamas kiaulių ganyti, o vėliau raguočių. Tėvynės meilė Stasys paveldėjo ypač iš savo tėvo. Užtat nuo pat vaikystės dienų norėjo kuo nors pasitarnauti Lietuvos išlaisvinimui. O kada pramoko kiek skaityti ir rašyti, nes dėl nuolatinio vargo mokyklos beveik neteko jam lankyti, kažkokių Amerikoje gyvenančių giminių buvo apdovanojamas lietuviškais laikraščiais. Tie laikraščiai ir suplyšdavo jam pačiam, tėvui ir kitiems kaimynam, beskaitant. Nuo pat mažens Stasys jautėsi kovotoju dėl Lietuvos laisvės. 13 metų amžiaus jis jau buvo tiek subrendęs ir išsilavinęs, jog ėmė rašyti lietuviškiems laikraščiams. Jo korespondencijos skleidė poausrinio laikotarpio idėjas ir žadino ne tik tautinę, bet ir valstybinę mintį. Jis visą laiką ragino ruošti ateinan-

čios Lietuvos "savivaldai". 15 metų Stasys, nors būdamas piemenuko kelnėse, buvo tiek susipratęs, jog dažnai, rudens ir žiemos vakarais, bepolitikuojant, į "ožio ragą" suvarydavo žymiuosius kaimo "šunadvokacius". Jis neturėjo jokių abejonių dėl savo ateities idėjų, nepriklausomos Lietuvos atžvilgiu. Jam buvo aišku, kad jis turi visaip padėti (net gyvybę paaukoti jeigu to reiktų), kad tik Lietuva atgautų "savivaldą".

Stasys Butkus žinojo seną tiesą, jog kiekviena tauta be savos žemės yra be ateities paniekintas pasaulio įnamis. Tauta, kuri turi ir valdo žemę, tampa pilnateisiu pasaulio piliečių. St. Butkus ypač giliai mylėjo lietuvių tautą ir tą žemę, ant kurios ji per amžius gyveno, už kurią liejo savo kraują ir kurioje mirė.

Kaip nuostabu, kad dar prieš I Pas. karą šiam jaunuoliui, carinės Rusijos pavergtoje Lietuvoje gimusiam ir užaugusiam, buvo aišku, kad Dievas leido į šį pasaulį lietuvių neužmiršdamas jį apdovanoti protu, jautria širdimi — tėvynės meile ir, be to, dviem kumščiais, kad lietuvis turėtų kuo nuo gausių priešų apsiginti. Stasiui buvo aišku, kad tautai, norinčiai būti laisvai, reikalinga ginkluotoji jėga — kariškai apmokyti kariai.

Jau 15 metų vyrukas rūpinosi savo ateitimi: "Ar Amerikon emigruoti ar į Rusijos kariuomenę stoti?" šio turinio straipsnį St. Butkus buvo paskelbęs Seinuose leidžiamam "Šaltinyje". Jis buvo įsitikinęs, jog ateities Lietuvai būtina reikalingi ka-

riškai paruošti lietuviai kariai, o netarnavus kariuomenėje, kur gi kitur išmoksi šio kariško 'amato'? Jis buvo įsitikinęs, kad kariškai paruošti bei apmokyti lietuviai, išmušus tam tikrai laisvės valandai, galės paimti šautuvus į rankas, ir apgins Lietuvos nepriklausomybę troškimą. 15 metų Stasys žinojo ir tikėjo, kad tik suvereninė valdžia, Lietuvos teritoriją valdančioji, lietuviško kraujo, lietuviškai kalbanti, iš gilios Lietuvos praeities sau stiprybės semianti, laisva nuo svetimų vidaus ir išorės įtakų galės valdyti dainuojančią Lietuvą. Atėjūnai turi tad apšviesti Lietuvą. Mūsų kraštą ir žmones turi teisę valdyti tik savoji vyriausybė, — tokią Lietuvą mylės visi lietuviai. Jis mylėjo Lietuvą pranašiška meile. Svajoto tapti sukilėliu — partizanu ir kovoti, kaip italų Garibaldi arba senovėje "svieto lygintojas" Tadas Blinda. Jam, todėl, visada rūpėjo klausimas: "Kaip galima būtų iškovoti Lietuvai laisvę?"

Jis matė tik viena akimi, bet tapo pirmuoju Lietuvos kareiviu

Stasys Butkus galėjo išvengti karinės tarnybos nemalonumų, jeigu jis to būtų norėjęs. Jis niekam nesisakė, jog mato tik viena akimi. O Nepriklausomybės kare, sproguos sviediniui, jam trūko ausies — klausos būbnelis. Taigi, jis matė viena akimi, ir girdėjo tik viena ausimi.

1957 m. gruodžio 6 d. jis man rašė:

"Spalio 21 d. iki lapkričio 24 d. sirgau plaučių uždegimu. Po šios ligos kažkas įsimetė į akis. Geriausia pasakytina — į akį, nes dešiniąją akimi, nors ji normaliai atrodo, bet nematau iš pat mažens. Tur būt apsigimiau taip. Taigi, į gerąją akį įsimetė "sputnikas". Juodas taškas laksto po akį. Ir matomumas sumažėjo. Važinėju pas akių gydytoją Avižonį".

Iškėlė Trispalvę Gedimino kalne

"Vyrai Gedimino kalne" savo parašytoje knygoje, St. Butkus aprašo, kaip Vilniuje 1919 m. sausio 1 d. K. Škirpa pastebėjo, jog pilies bokšte nėra vokiškosios vėliavos. Tuoj pasiuntė karin. P. Gužą pas Valstybės Tarybos rūmų prievaizdą gauti lietuvišką Trispalvę, o pats nuvyko į kareivines paimti garbės sargybos. Toje knygoje 97 psl. St. Butkus rašo:

"Kada įlipome į kalną, P. Gužas laukė mūsų. Paliepus, pilies sargas ir savan. Vincas Steponavičius jau laukė mūsų. Paliepus, pilies sargas atrakino pilies duris. Karin. K. Škir-

pa, P. Gužas ir savanoris V. Steponavičius su vėliava įlipo į pilies bokštą ir ten prie stiebo ją pririšo. Mes, septyni savanciai likę lauke, išsiriaviavome paliai pilies duris. Kada vėliava pradėjo kilti į viršų, karininkai bokšte iš revolverių, o mes apačioje iš šautuvų iššovėme po 3 salves. Mano pirmasis ir antrasis šūvis neiššovė. Tretytis smagiai trenkė į petį ir garsiai nuskaubėjo drauge su kitais. Paskui visi sušukome "Valio! Lai gyvuoja Nepriklausoma Lietuva!"

Toliau Stasys byloja:

"Nusileidžiant saulutei ji metė savo spindulius į plėvesuojančią vėliavą. Gražiai sužūrėjo jos visos trys spalvos. Pirmą kartą pamačiau gražią lietuvišką trispalvę!"

Vėliavos pakėlimas yra visų mažiausia valanda mano gyvenime".

Kovoje dėl suvereninės Lietuvos gyvastingumo

Nepriklausomybės kare St. Butkus dalyvavo nuo 1918 m. gruodžio 13 d. iki 1922 m. rugpjūčio 1 d.: nuo tos dienos pradėjo dirbti "Kario" redakcijoje, civilinio tarnautojo teiseimis. Redakcijoje jis išdirbo iki Lietuvos bolševikų — raudonosios armijos okupacijos: 1940 m. birželio 15 d. Vėliau KARI jis padėjo redaguoti Vokietijoje ir, iki pat mirties — Amerikoje. Pradžioje kartu su S. Urbonu, o vėliau su Z. Raulinaičiu.

1922 m. rugpjūčio 1 d. V. Steponaitis (vėliau buvo plk. lt. n.) pastebėjo uolų KARIO bendradarbį St. Eutkų. Jis jį labai augštai įvertino. Iš 5-to psėt. pulko St. Butkus buvo pakviestas į Karo Mokslo skyrių prie redakcinio darbo KARYJE. V. Steponaitis pasitiko jį. Aišku, St. Butkus visad buvo drausmingas, tad išsitempė, kaip styga. Tačiau įstaigoje ar štabuose to tampymosi nelabai tebuvo paisoma. V. Steponaitis padavė jam ranką. Leido atsisėsti kėdėn. Po trumpo akimirkos paklausė Butkų (aišku, pokštaudamas): "Na, ar rašyti moki?" Bet Stasys to juoko nesuprato ir labai rimtai pabrėžė: "rašyti moku". Ir vėliau man pačiam Stasys yra pasakojęs, kaip jis nesupratęs pokšto ir taip rimtai atsakęs. Iš to jis ir pats linksmai juokdavėsis.

Vyručiai, nebėkite! — drąsina kitus

Nepriklausomybės kare, Stasys, kažkaip savaime skyrėsi iš kitų. Aišku, jis buvo žmogus... Bet kautynėse, prieš svidiniams krintant, jis nerodė jokių mirties baimės žymių. Kautynėse jis vedė savo kulko-

svaidininkus į pirmas linijas ir mokėjo surasti pavojingiausias priešui vietas. Dažnai savo kulkosvaidžių mirtina ugnimi gelbėjo iš paskos sekantiems pėstininkams. Kietaviškių ir Strošiūnų kautynėse St. Butkus pasirodė labai pareigingu kariu. Suvaidinti didvyrių jis tikrai nemokėtu. Ką darė, darė iš širdies, iš gilaus įsitikinimo. Ir susirgęs nėjo ligoninėn, bet ėjo kartu su jam pavestais vyrais. Dažnai rizikuodavo savo gyvybe. Prie Kalkūnų dvaro, pranašesnės ir galingesnės priešo artilerijos ugnies buvo išblaškytas visas dalinys. Kilo pavojus, kad naujokai neišlakstytų. Čia pat, St. Butkus stabdo savo dalinio kareivius, drąsina, ramina: "Vyručiai, vyručiai, — nebėkite, grįžkite vyručiai! — nebėkit gulkit!", švėbeldžiuodamas stabdo išsigandusius ir bėgančius vyrus. Ir jam pavyksta. Savo būrį suguldo. Jo įsakomi visi apsikasa. Bet... pats St. Butkus vaikšto ir bėginėga stacionai, nei kiek nesilenkdamas, nerodydamas baimės žymių. Apširamina ir jam pavesti kulkosvaidininkai. O iš narsumo ar didvyriškumo jis tik juokdavosi, jeigu kas bandydavo jam šią dorybę prikergti. Atsakydavo: "O, niekus šneki! Aš neatsimenu, kad būčiau drąsesnis už kitus. Gal tik pasikarščiau, užtat stačias pavojingose fronto linijose ir vaikščiojau, kur to nereikėjo daryti".

Už narsumą jis buvo apdovanotas Vyties Kryžiumi; be to, Vytauto Didžiojo ordinu, Sav. - Kūrėjų medaliu, Vytauto D. medaliu ir kitais žymenimis.

S. Butkaus laiškas

"Mano sveikata nei geryn, nei blogyn. Jau septintas mėnuo nedirbu ir vaikščioju pas unijos gydytojus. Nusibodo sirgti. Stebiuosi iš tų senųjų arba ilgai sergančiųjų ligonių, kad jie labai bijo mirties. Štai gaunu

laiškus iš savo tetos Lietuvoje. Ji turi apie 90 metų. Visai akla. Prižišta prie lovos. Gyvena labai skurdžiai invalidų namuose Aukštelkėje, 8 km. nuo Šiaulių. Ji mirti labai bijo. Ir tai nuostabu. Jeigu miršta kokia senė tuose namuose, tai ilgai būna be ūpo, prislėgta, kol užmiršta. **Aš naučiau jokios mirties baimės, nors mano gyvenimas, žinau, nebus ilgas**". Kai šį laišką rašė Stasys buvo tik 63 metų, o mirė 65 nesulaukęs.

Neužmirština jo meilė lietuviškajam spausdintam žodžiui. Pirmieji jo rašiniai tilpo "Šaltinyje" (Seinuose leidžiamas) ir jo priede "Vainike" bei "Šaltinėlyje", vėliau "Spinduliuose", "Pavasaryje", "Viltyje" ir "Garnyje". Gyvendamas Rusijoje, jis, taip pat rašė lietuvių spaudai: "Rygos Garsui", "Vadui" ir jo vaikų priedui, "Ateities Spinduliams", "Santarai" ir kt. Nepriklausomos Lietuvos žurnalui KARIŠKIŲ ŽODIS jis rašė nuolat. Šis žurnalas vėliau buvo pavadintas KARIU, kuriame nuo 1922 m. iki 1940 m. jis buvo etatinis redaktorius padėjėjas. KARYJE paskelbta tūkstančiai jo straipsnių bei apsakymų. Mėgo rašyti atsiminimus, ypač daug jų tilpo Stasio širvio slapyvardžiu. Daug rašė į: "Karo Archyvą", "Knygnešį", "Savanorių Žygis", "Savanoris — Lietuvos Gynėjas", "Gintarą, "Karių dainos"; karinių novelių rinkinyje "Penketas", "Savanoris". Suredagavo šias knygas: "Savanoris 1918-1920"; 5 pėst. DLK Kėstučio pulk. 1919-1934"; "Savanoriai Kūrėjai"; daug jo parašyta į "Karo Invalidą" ir į "Laisvės Taką". Be to, jo atsiminimų pluoštas paskelbtas nedidelėje, bet labai įdomioje ir turiningoje knygoje "Vyrai Gedimino Kalne" 1957 m. išleistoje, jo draugų surinktais pinigais. Daug rašė į Šiaulių S-gos leidinius "Vasario 16-toji", "Trimitą" ir k. leidinių. 1944 m. rugp. 2 d. St. Butkus atsuduria Vokietijoje. Čia jis vėl yra

vienas "Lietuvio" bendradarbių ir redakcijos narys; redaguoja "Ateitį", 1946-47 m. Vokietijoje redagavo "Nemuno Aidą" ir skautų žurnalą "Šarūno Kelias". Amerikoje redagavo naujai atkurtą KARI, prie kurio atgaivinimo jis daug prisidėjo. Dėl širdies sutrikimų ir kitų negalavimų porą paskutiniųjų metų Stasys gyveno iš 81 dol. mėneginės nedarbingumo pensijos. Bet jam tai nesudarė sunkumų — jis iš tų pinigų pirkto knygas, žurnalus ir laikraščius išsirašydavo ir dar siuntė siuntinius į Lietuvą.

Detroito šaulių kuopa pasipuošė St. Butkaus vardu

Tad neveltui, kad Detroito šaulių kuopa rado savanorį ir didvyrių Stasį Butkų vertu būti kuopos globėju — šauliai žinojo, ką daro. Visi lietuviai pažinoję St. Butkų, visada jį gerbė.

Žmogaus gyvenimo dienos tartum skaitomos knygos lapai: lapas po lapo sklaistant, jų skaičius vis mažėja, kol užsiskleidžia paskutinis lapas... Ne kitaip išėjo ir St. Butkui. Tik gal per anksti... Jis mirė 1961 m. gruodžio mėn. 11 d. Brooklyne, N. Y. Palaidotas, kaip ir dera žymiam Lietuvos sūniui — didvyriui, su visomis garbės žymėmis. Stasio karstą dengė Lietuvos, suvereninės Lietuvos, trispalvė vėliava, kurios garbei jis paaukojo viso savo gyvenimo darbus ir visas svajones: dėl kurios garbės jis visą savo gyvenimą kovojo ir aukojosi.

Nors savo išvaizda St. Butkus buvo kuklus ir nepretenzingas, bet savo dvasios gelmėse buvo tikras didvyris ir tautos milžinas. Kol dar turėsime tokių lietuvių, kurių širdys plaks Lietuvos laisvės svajonio aidu, tol mūsų tėvynės Lietuvos ir tautos laisvės byla laikytina laimėjimo ženkle.

ŠAULIŲ SĄJUNGOS ISTORIJA

Minties spaustuvė Sydnėje išleido antrąją laidą *Šaulių Sąjungos Istorijos*. Pirmoji laida išleista Šaulių S-gos 1939 m. Lietuvoje. Ją parašė Šaulių S-gos vadovybės pakviestas istorikas Dr. Jonas Matusas. Ši knyga, nespėjusi plačiau paplisti, raudonajai armijai okupavus Lietuvą, buvo konfiskuota.

Šaulių Sąjungos Istoriją perspausdinti paskatino buvęs Šaulių S-gos vadas a.a. plk. Pranas Saladžius, miręs 1965 m. Amerikoje. Jos išleidimas, tai vienas iš jo testamentinių pageidavimų.

Knyga yra gaunama pas B. Saladžiuviene, 1101 North St., Rochester, N.Y. 14621. Knygos kaina 4 dol.

BLOGAS SKONIS IR NUSIKALTIMAS

Savo metu Stendahlis pasakė: blogas skonis veda į nusikaltimą.

Pakviesti komunistą Vladimirovą į lietuvišką susirinkimą buvo, mažų mažiausia, blogas skonis.

Leisti tam sovietų agentui tarti žodį laisvų lietuvių kultūriniame parengime, buvo ne tik nekultūringa, tai buvo nusikaltimas. Komunistai yra mūsų priešai, su jais reikia ir elgtis kaip su nekultūringais ir žiauriais priešais.

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis
1561 Holmes Ave.,
Racine, Wisc.

TREM TIES TRIMITAS

Tęskime pradėtąjį darbą

š. Vl. Išganaitis, LŠST CV pirmininkas

Žengdami į Naujuosius 1967 Metus, giliai susimąstykite ir peržvelkite praėjusius metus, patikrindami ar mes, šauliai, kaip lietuvių tautos sargai, pilnai atlikome savo pareigą Lietuvai ir lietuvių tautai? Ar mes esame tokio pat ryžto kaip mūsų narsieji protėviai, jų ainiai: savanoriai - kūrėjai ir šauliai-partizanai, kurie krito kovos lauke dėl nepriklausomybės ir laisvės? Jie savo aukomis ir pasišventimu apgynė lietuvių tautą nuo pavergimo ir iškovojo Lietuvai laisvę.

Šiandien išėivijoje atsiranda tokių lietuvių, kurie ne tik nekovoja su nutautėjimo banga, bet dar savo valia pasiduoda į nutautėjimo nelaisvę.

Šiandien šauliai turi daug ko atsižadėti, pasišvęsti, aukotis ir eiti pirmųjų šaulių-partizanų pėdomis, ginti savo tautą nuo nutautėjimo, ug-

dant savųjų tarpe meilę gimtajai kalbai, lietuviškai spaudai ir vieningai ryžtis išlikti lietuviams visur ir visada.

Kad Šaulių Sąjunga geriau atliktų savo pareigas, kaip tautos vienytojos, ugdytojos ir gynėjos ir, kad ji pati būtų gyva bei veikli, reikalinga visomis išgalėmis ją pildyti naujomis jėgomis, o ypač jaunimu, kuriam ne svetima šauliškoji idėja, persunkta tautiniu budrumu. Todėl kiekvieno šaulio-ės pareiga dėti visas pastangas, kad kuo daugiausiai lietuvių dalyvautų Šaulių Sąjungos veikloje.

Lietuvoje ŠS-ga buvo kultūrinė ir karinė organizacija, o čia, išėivijoje ji siekia tikslų, gelbstinčių palaikyti gyvąją lietuvybę. Nors darbas sunkus, su nemalonumais, bet tai ne priešas jo vengti.

KARIUOMENĖS ŠVENTĖ RACINE, WIS.

DLK Kęstučio šaulių kuopa š. m. lapkričio mėn. 20 d. šv. Kazimiero parapijos bažnyčioje ir svetainėje, Racine, Wis., paminėjo Lietuvos kariuomenės atkūrimą.

Iš ryto per lietuviškas pamaldas buvo laikomos mišios už žuvusius dėl Lietuvos laisvės. Giedojo šv. Kazimiero choras. Pritaikintą pamokslą apie karius pasakė kun. P. Činikas, MIC.

Svetainėje įvykusį minėjimą atidarė kuopos pirm. š. Br. Juška, pareikšdamas, kad nebūtų tekę džiaugtis Lietuvos nepriklausomybe, jei mūsų kariai nebūtų ginklu jos iškovoję. Neturėtume brangių tautinių švenčių, nei rinktumėmės į minėjimus, jei ne mūsų brolių kraujo aukos, suteikusios tautai galimybę išsąmoninti į laisvės vertę ir ruošti naujiems pavojams. Ir kai tautą užgriuvo žiaurios okupacijos, mūsų miško bro-

liai nepasidavė vergijai, bet geriau išėjo į nelygią, retai pasaulio istorijoje sutinkamą kovą, nes ir per tą trumpą laisvės laikotarpį buvo ją pamilę, troško jos tėvynei Lietuvai. Jų pralietas kraujas tebūnie mums paraginimas nedingti svetimybų jūroje.

Į garbės prezidiumą pakviesti: šv. Kazimiero parapijos klebonas kun. P. Činikas, MIC, š. sav.-kūrėjas P. Janušonis, LŠST CV narys š. rašytojas Alf. Nevardauskas ir CV atstovas š. P. Petrušaitis.

Po JAV Himno ir giesmės "Kritusiems kariams", kuriuos pagiedojo šv. Kazimiero parapijos choras, kun. P. Činikas, MIC, perskaitė minėjimui skirtą invokaciją.

Š. Alf. Nevardauskas perskaitė literatūrinę apybraižą apie lietuvių kario pergyvenimus II-jo pasaulinio karo metu vokiečių nelaisvėje. Naujas dalykas minėjimams, tačiau, ši kartą paimtas epizodas, ne labai derinasi su minėjimo dalyvių nuotaika.

Baigiant oficialiąją dalį, S-gos vicepirmininkas š. P. Petrušaitis įteikė LŠST ŠŽ ordinus: š. Mary Wedeikis, š. Jonui Virbickui ir š. sv.-kūrėjui Adolfui Vadeišai.

Minėję dalyje Viktorė Kleintaitė ir Ramutis Pliūra padeklamavo po eilėraščių. Šv. Kazimiero parapijos choras, vedamas J. Grimskio, padainavo keturias dainas ir pabaigai sugiedojo Lietuvos Himną. Chorui akomponavo Br. Pliūraitė. Minėjimą pravedė š. Br. Juška.

Minėjimą sekė bendras pobūvis, kurį paruošė sesės šaulės: M. Wedeikis, Stef. Pelanis ir kit. P. P.

ATITAIŠYMAS

LŠST ŠŽ ordinu apdovanotas š. Stasys Jokubaitis, Toronto Pūtvio š. kp., o ne š. Stasys Jokubickas, kaip buvo paskelbta LŠST bendr. ir "T.T."

TEBŪNA LINKSMOS ŠV. KALĖDOS IR LAIMINGI NAUJIEJI
1967 METAI VISAI ŠAULIŠKAJAI ŠEIMAI IR JOS RĖMĖJAMS.

LŠST CENTRO VALDYBA

IŠ MŪSŲ VEIKLOS

1966 m. gruodžio mėn. 4 d. įvykusiame CV posėdyje nutarta šaukti Visuotinę Atstovų Suvažiamą 1967 m. spalio mėn. pirmojoje pusėje, Čikagoje. Galutinė data bus paskelbta LŠST CV aplinkraščiuose.

LŠST Garbės teismas buvo susirinkęs į posėdį ir pasiskirstė pareigomis sekančiai: š. kun. Antanas Šeštokas — pirmininkas, š. kun. Jonas Kubi-

lius, SJ, ir š. Juozas Petrauskas — nariai.

Australijoje yra perspausdinta kun. dr. J. Matuso "Lietuvos šaulių Sąjungos Istorija", išleista 1939 metais Kaune. CV yra numačiusi gauti didesnį kiekį tos knygos ir platinti ją šaulių vienetų tarpe.

LŠST CV nutarė įstoti į Lietuviių Fondą su pradiniu 100.00 dol. įnašu.

Taip pat nutarta paaukoti 100.00 dol. T.T. Jėzuitų Jaunimo Centro praplatinimo statybai ir 25.00 dol. Lietuvos prezidento dr. Kazio Griniaus paminklui.

Yra dar užsilikęs tam tikras kiekis mūsų leidinio "Nepriklausomai Lietuvai". CV patvarkė, kad ateityje šauliai galės įsigyti šią knygą papi-gintai, tik už 3.00 dol. Kreiptis į CV išdininką.

PLK. A. REKLAIČIO ŽODIS TARTAS PRIE
PAMINKLO ŽUVUSIEMS ČIKAGOJE Š. M.
LAPKRIČIO 27 D. LIETUVOS KARIUOMENĖS
ŠVENTĖS PROGA

Dažnai įvairiomis progomis mes čia susirenkame prie šio Paminklo Žuvusiems prisiminti ir pagerbti mūsų tautos kraujo aukas, sukrautas ant Lietuvos Laisvės aukuro mūsų tautos žinomų ir nežinomų, laisvės kovotojų: savanorių, karių, partizanų, šaulių. Kartu pagerbiami ir visi Sibiro mirties tremtyje, bei įvairiuose kalėjimuose, bei koncentracijos stovyklose nukankinti ir mirę lietuviai. Jiems mūsų priešai gyvybę atėmė tik dėl to, kad jie buvo taurūs lietuviai, kad tikėjo, jog ir lietuviai turi teisę į laisvę.

Šiandieną, švenčiant atkurtos Lietuvos kariuomenės 48 metų sukaktį, su ypatingu dėmesiu ir susikaupimu prisimename mūsų tautos kovų aukas. Visos tautos kiekvienais metais tam tikrą dieną prisimena ir pagerbia savo žuvusius už laisvę. Tai gili, tautos ryžtą ir kovos dvasią ugdanti tradicija. Tauta, kuri tą tradiciją užmiršta ir savo laisvės aukų negerbia ilgai, yra pasmerkta žūti, nes tokioje tautoje laisvės idealas, dėl ko kovojama ir mirštama, yra užgesęs.

Nuo seniausių laikų, kai lietuvių tauta atsirado Pabaltijo pajūry ir Nemuno baseino žemėje, ji dar nesukūrusi savo valstybės, bet val-

doma atskirų vadų, vadinamų kunigaikščiais, turėjo jėga, ano meto ginklais ginti savo šeimas, turtą, žemę ir kartu savo laisvę nuo kaimynų - grobikų. Iš istorinių dokumentų žinome, kad 1236 m. lietuvių gerai organizuota ir gausi kariuomenė laimėjo garsųjį Saulės mūšį. Vėliau, 1260 m., toji pati kariuomenė sutriuškino mūsų tautos priešus kryžiuočius ir kalavijuočius garsiaame Durbės mūšyje.

Tautos sutemų laikais lietuvis dirba, aukoja ir ginklu rankoje kovoja dėl laisvės. Šiandieną tokią kovą lietuvis karįs svetimoje uniformoje kovoja Vietname. Lietuva kartu su savo ginkluota jėga, nustojo savarankiškumo tik po 3-jo Lietuvos-Lenkijos padalinimo 1795 m. Gaila, labai gaila, kad 20-me amžiuje atsikūrusi Lietuva pradėjo savo amžių skaičiuoti ne nuo Karaliaus Mindaugo, ar dar anksčiau sukurtos Lietuvos valstybės datos, bet nuo 1918 m. vasario 16 d. Tas pats ir su atkurtos Lietuvos kariuomenės amžiumi. Kyla klausimas, ar ir vėl savo nepriklausomybės pradžią skaičiuosime nuo tos dienos, kada vėl Lietuva kelsis laisvam gyvenimui?

Jei šiandieną mes ne 48, bet nemažiau 730 metų Lietuvos kariuomenės sukaktį minėtume, tai ir prie šio paminklo šiandieną mes su didesniu dvasios pakilimu savo galvas sulenktume tiems mūsų broliams ir sesėms, kurie amžių bė-

(Pabaiga 313 psl.)

Redaguoja E. PETRAUSKAITĖ, 926 W. 52nd Street, Chicago, Ill. 60609

KALĖDINIS DŽIAUGSMAS

Kai žmogus savo gyvenimą krikščioniškoje dvasioje veda ir visas savo pareigas gerai ir sąžiningai atlieka, jis yra ramus ir Kalėdos jam yra didžiausia šeimos šventė ir džiaugsmas. Kristaus užgimimo džiaugsmu turi prisipildyti visi namai. Reikia daug sumanumo ir pastangų, kad visi šeimos nariai tinkamai tą kalėdinę nuotaiką pajustų ir būtų laimingi. O juk mes norime tuo kalėdiniu džiaugsmu ir daugiau su kuo pasidalinti, su savo giminėmis, draugais, kurie šiuo metu, gal, ir toliau kur gyvena, o mūsų širdžiai yra labai artimi.

Geros šaulės nepatrauks prieškalėdiniai komerciniai viliojimai. Ji apsipirkimui turi visus metus laiko, o prieš Kalėdas daug sverbesnių rūpesčių ir ruošos, kad tos šventės visai šeimai kuo jaukesnės būtų.

Praktiškai, reikia turėti sąrašą tų asmenų, kuriuos nori pasveikinti ar kokią dovanėlę pasiųsti. Jei siunčiamos dovanos, tai turi būti iš anksto labai gerai apgalvota ir paruošta. Maža, bet naudinga dovanėlė, ko pats gal negali įsigyti, visada bus labai miela, arba lietuviška atmintis: kokia naujai išėjusi knyga, plokštelė, medžio drožinys, arba bet koks savo gaminy, darbelis — tai geriausios dovanos bet kokia proga. Masiniai šiame krašte siunčiamos bet kokios dovanos, kad ir puikiuose įpakavimuose, atrodo beprasmės pastangos, kuriomis vienas kitą tik apsunkiname. Prisirenka krūvos bereikalingų daiktų, kuriuos vėl reikia galvoti kur iškišti — kam atiduoti, kokiai loterijai padovanoti...

Kartais geru darbu kitam, ar net šiltu žodžiu galima daug daugiau džiaugsmo suteikti, nei ką bereikalingo pasiuntus. Pakvietimas šventėms, Kūčioms, užmiršto senelio, viengungio, švenčių metu aplankymas ligonio ir kitais gerais dar-

bais taip pat galime labai daug džiaugsmo suteikti savo artimiesiems. Dabar jau vis daugiau tenka spaudoje užtikti asmenų, skiriančių aukas geriesiems tikslams, vieton kalėdinių atviručių. Labai gerai, gražu Kalėdų metu skirti tokias aukas. Mes jas galim sutaupyti nuo per didelių vaišių, bereikalingų pirkinių, bet šilto artimui žodžio jos niekad neatstos. Kaip automatai visus metus bėgame, įsitraukę į savo darbą, geriausias draugus užmiršdami. Prieškalėdinis laikotarpis tai, gal, vienintelis metuose susikaupimas, visų giminių, gerųjų savo prietelių, draugų prisiminimas šiltu, nuoširdžiu žodžiu pasikeitimas, ypač su toliau gyvenančiais, su kuriais gal metų metais nesusitinkame. Taip, tam reikia laiko, bet tegul mėnesį neveikia namie televizija (o advento metu tai būtų labai naudinga) ir laiko atsiras. Nenorėkime, kad visa taip jau lengvai ateitų. Kai ilgiau vakarais pasėdi, susikaupi ir daugiau padirbi, visada mielesnis jausmas. O ypač prieš Kalėdas, kada per tolį su visais susijungi, pabendrauji, tai ir kalėdinį džiaugsmą labiau pajunti.

Juk ir Kristus gimsta didesniam žmonių džiaugsmui. Pasitikime Jį krikščioniška meile, tyra malda ir lietuviškų tradicijų paprastume. Niekas nepakeis mūsų tradicinių Kūčių stalo ir visų jų papročių, o taip pat žalios eglutės, savo darbo puikiais šiaudinukais papuoštos. O mūsų kalėdinės giesmės mūsų širdis pakels augščiau ir dar didesne seseriška - broliška meile sujungs.

*O laukiam Tavęs, Kūdikėli,
Ateik, sušildyk mūs jausmus!
Mes be Tavęs sustingę vėjai,
Ateik greičiau, ateik pas mus!*

K. Kodatienė

PRISIMINKIME VARGSTANČIUS KARO LAUKE

Vienas lietuvis kareivis iš Vietnamo karo fronto rašo savo motinai, kokį didelį džiaugsmą jiems, bevargstantiems baisuose džunglių karo laukuose, suteikia atėjęs paštas ir kokį nusivylimą išgyvena tas kareivis, kurį mažai kas, ar niekas, nprisimena. Laiškas juos pastiprina, laiškas jiems primena, kad yra kas, kuris ir apie juos dar pagalvoja, prisimena. Nesvarbu, kas rašo, kad tik parašytų. Jiems laiškas yra lyg švelnesnio, lengvesnio vėjelio dvelktelėjimas. Ir kodėl mums nepadaryti jiems to mažyčio džiaugsmo, mums, kurie gyvename, palyginti, ramų ir patogų gyvenimą? Nuo to tik mums patiems bus lengviau, kad nors pirštą pajudinom, kad kitam nors tokį menką lašelį džiaugsmo suteikim.

Ir Lietuvoje buvo labai paplitęs paprotys, bent švenčių metu, parašyti kareiveliams pasveikinantį laiškutį, pasiųsti mažą dovanėlę. Viena šaulė net į tremtį pasiėmė vieno nepažįstamo Lietuvos kareivėlio padėkos laiškutį, kurį čionai paduodame:

“28.XII-20 metų

Gerbiamoji,

Ačiū Tamstai širdingai už Kalėdų dovanas, kurias mes nuo Tamstos gavome ant švenčių. Tai tariau iš

širdies ačiū, kad mūsų neužmiršot, stovinčių karo laukuose. Tai mūsų ūpas pakilo didesnės dar labiau teisybės jieškoti tarp pasaulio audros. Nors mes ja gal ir nepasidžiaugsime, bet dėl gerbiamųjų, Dievo ir tėvynės.

2-jo Pėstininkų D. L. K. Algirdo pulko, kulkosvaidžių kuopos, A. Juška”.

Lietuvių karių adresų galime gauti, pasiteiravę pas šaulius, draugus, pažįstamus, dažnai jie yra minimi ir spaudos puslapiuose.

Šaulė

VYR. ŠAULIŲ MOTERŲ VADĖS KUNIGUNDOS KODATIENĖS MENINIS PASIRODYMAS

K. Kodatienė yra daugelio talentų asmenybė — taip rašo apie ją “Drauge” Vl. Mingėla. Tad nenustebkime, jog šiuo metu ji ima reikštis dailės kūryboje. Tikėkime, jog K. K. yra toji, mūsų gerai pažįstamoji: šaulė ir skaučių tuntininkė ir visuomenininkė. Ji baigė Flinte meno studijas Advance kl. Mokėsi tapybos meno Hot Springs dvejis metus. Jau vaikystėje ir gimnazijoje ruošėsi būti dailininke, bet gyvenimas padarė dipl. ekonomiste. Dabartinė jos kūryba yra moderni — abstrakcinio pobūdžio”.

Detroito St. Butkaus šaulių kuopos suruošė jos darbų parodą Detroite. Iš

tikrųjų, mes skaitome jos straipsnius, eilėraščius, matėme ją pasekmingai redaguojant “Šaulę”, vėliau mūsų skyrių Karyje — “Šaulė Tremtyje”, dabar labai malonu išgirsti ir apie jos pasireiškimus meno srityje. Rašant tas eilutes dar neteko išgirsti apie parodos pasisekimą. Tačiau ir nemačius jos kūrinių, malonu girdėti, kad mūsų sesė visur pasireiškia ir sušpėja, ir malonu pasveikinti dabar ją, pasirodžiusią su dailės meno kūryba. Linkime sesei nemažesnio pasisekimo ir šioje srityje!

Sesė K. Kodatienė nuo gruodžio pradžios apledo savo vasaros rezidenciją Lindene ir persikėlė žiemos sezonui į Floridą — Miami Beach. Nuo gruodžio 1 iki balandžio 1-sios jos adresas bus sekantis: 7134 Carlyle Ave., Miami Beach 41, Florida.
E. P.

Patikslinimas

Spalio mėn. numeryje po straipsniu “Žvilgsnis atgal” iškrito kuklus jį parašiusios šaulės parašas — inicialai “M. B.”. Mielą Sesę labai atsiprašome.

(Atkelta iš 311 psl.)

gyje žuvo bekovodami už tautos brangiausių turtą — laisvę.

Gal šių laikų pasaulio politikos vairuotojai, dvejojpu saiku tautoms laisvę saikėdami, būtų mūsų laisvės reikalui šiandien palankesni, jei mes būtume sugebėję juos įtikinti, kad Lietuva gimė ne 1918 m., bet 13-jo amžiaus pradžioje.

Jei šiais laikais laisvę suteikiama niekad laisvės neturėjusioms mažai kultūroj pažengusioms Afrikos tautoms, tai Lietuva negali pasilikti vergijoje. Laisvės Lietuvai turime reikalauti tuojuo, o ne laukti, kada okupantas mūsų tautą genocidu išnaikins, o mūsų išeivija, ypač mūsų jaunoji karta, laisvuose kraštuose nutautės. Prašymais, maldavimais niekas sau laisvės nesusilaukė ir mes nesusilauksime.

Prie šio mūsų tautos Laisvės Kraujo Aukų paminklo, pasižadėkime visi, kad nuo šios dienos, tėvynės ir broliškos meilės kupini, būsime vieningesni, sutartinai dirbsime ir aukosimės, kad mūsų tėvynei Lietuvai laisvės rytojus išaušytų kuo greičiau.

Lapkričio 27 d. L.V.S. RAMOVĖS Waterbury sk. atšventė Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjimą. — 11:30 val. atlaikytos pamaldos Šv. Juozapo bažnyčioje už žuvusius dėl Lietuvos laisvės. Minėjimas įvyko 48 Green St. svetainėje.

Sąryšyje su minėjimu gautas iš Waterbury skyriaus valdybos šis laiškas:

Lietuvių Veteranų Sąjunga Ramovė
Waterburio skyrius

Gruodžio 5, 1966

“Kario” redaktoriui ponui Z. Raulinaičiui
ir ponui inž. J. Zabelskiui

Nuoširdžiai dėkojame už Jūsų žygį ir padėtas pastangas dalyvaujant su “Žvilgsnis į Lietuvos karį” Kariuomenės šventėje Waterburyje. Dalyvavusiųjų minėjime nuomone, Jūsų įdėtas darbas, bent morališkai, savo tikslą pasiekė visu 100 procentų. Tikimės ir ateityje palaikyti artimus ryšius su “Kariu” ir New Yorko Ramovės skyriumi.

Su pagarba,

K. Urbštaitis
už valdybos pirmininką

— Išrasti nauji vaistai prieš malariją ir panaudoti Vietname, sumažino 50 proc. susirgimų. Susirgę malarija, naudodami naujus vaistus, pasveiksta dviejų trijų savaitių laikotarpyje, kai senaisiais vaistais gydymas trukdavo nuo šešių iki aštuonių savaitių.

— "M551 General Sheridan" — naujas tankas pasirodys amerikiečių ginklavime po Naujų metų. Jis — 45 mph greičio, su 15 mm pabūklų, kuris galės šaudyti normalius sviedinius ir vairuojamas raketomis.

— Naujo tipo vikšrai pritaikomi amerikiečių tankams, kurie pakeis tanko vikšrų patvarumą iš 2200 mylių į 5000 mylių.

— "Snakeye", mažo galingumo bomba (tarp 250 ir 500 svarų) naudojama taktiniams uždaviniams, bus papildyta "Rockeye" naujo tipo bomba, kauti pėstininkus ir tankus. Ji bus to paties svorio ribose, tik su skirtumu, kad veiks kaip patrankos šrapnelis. Paleista iš lėktuvo "Rockeye", nustatytame nuo žemės augštyje, išsaus pluoštą mažų bombų, kurios apims didesnę plotą ir turės didesnį sprogimo galingumą. Tos pačios grupės "Fireye" turės padegamas ir kaunamas mažas bombas, o "Weteye" — cheminių bombų kombinaciją.

— Britai sukonstruavo taktinę raketą "Martel", kauti žemės taikinius iš lėktuvų. Ji turės įrengimus, apsaugojančius nuo radaro bangų pašalinės ir nepageidaujamos įtakos. Raketa paleista iš lėktuvo, sekmingai gali pasiekti taikinį bet kuriose oro sąlygose. Raketa gali būti valdoma iš lėktuvo iki galutinai pasiekia taikinį.

— Paskutiniu metu Pakistanas gavo iš kiniečių nežinomą kiekį T54 tankų, kurie, spėjama, buvo pagaminti Sovietų. Tankai yra vidutinio tipo su prietaisais skleisti dūmines uždangas, tačiau neturi infra raudonų spindulių taikymo ir sekimo įrengimų veiksmams naktį.

— Nuo 1965 m. kiniečiai laiko suorganizavę pietinę karinę armijų grupę, apimančią Kwantung, Kwan-gsi, Tunnan, Kweichow ir Hunan provincijas. Grupė susideda iš 6 armijų po 40,000 vyrų kiekvienoje, su 8 aviacijos divizionų su 1000 lėktuvų. Jai priklauso priešlėktuvinės apsaugos divizijos, inžinerijos ir saugumo daliniai, su laivyno pakrančių apsauga. Eendroje sumoje, šiaurėje nuo Vietnamo esančios kiniečių ginkluotos jėgos siekia pusę milijono vyrų. Jų tarpe yra 40, 42 ir 57 armijos, kurios buvo ketvirtosios grupės sudėtyje Korėjos kare.

— Prancūzai stato tris atominę energija varomus povandeninius laivus, panašius į USA Polari, kurie bus ginkluoti 16 raketų, nuo 1800 iki 2500 mylių tolimašos, su branduoliniais užtaisais. Tai bus papildymas dabartinio prancūzų karo laivyno, kuris šiuo metu susideda iš trijų lėktuvnešių, 64 naikintojų ir 19 povandeninių laivų.

— Vakarų Vokietija planuoja artimiausioje ateityje pastatyti 30 povandeninių laivų, iš kurių 6 bus povandeninių laivų naikintojai. 1967 m. pabaigoj numato turėti nuleistų į vandenį 10-12 laivų. Kovos laivai turės aštuonis torpedų vamzdžius, bus 450 tonų; povandeninių laivų naikintojai — dvigubo tonažo.

— Kiniečiai gamina daug Plutonium Paotow vietovėje esančiam reaktoriuje ir branduoliniams užtaisams uraniumą 235, Lanchow vietovėje. Amerikiečių mokslininko dr. R. E. Lapp skaičiavimu, iš anksčiau minėtų vietovių, 1967 m. viduryje, kiniečiai savo karinius sandėlius praturtins šimtu branduolinių bombų. (Dr. R. E. Lapp pirmasis pagamino atomų skilimo grandinę). Yra žinių, kad kiniečiai didele sparta gamina hidrogeninę bombą, lygiagrečiai to, gamina raketas kelių šimtų mylių tolimašos. Visa tai, be abejo, atsilieps į karo veiksmus Vietname, skaitantis nors ir su labai maža galimybe,

kad kiniečiai panaudotų branduolines bombas. Amerikiečiai jau šiandien turi peržiūrėti savo strategiją tolimuose rytuose.

— Labiausiai Sovietus gaudinantis amerikiečių ginklas yra Polaris tipo, atominė generacija varomas, laivas, ginkluotas šešiolika Polaris raketų 2800 mylių tolimašos. Šie laivai savo raketomis gali pasiekti kiekvieną žemės tašką. Polaris laivynas susideda iš 41 laivo, kurių du trečdaliai, išsisklaidę pasaulio vandenyse, be pertraukos patuliuoja. Laivai gali raketomis šaudyti pasinėrę, ko negali padaryti panašaus tipo Sovietų povandeniniai laivai. Todėl šis laivynas vadinamas taikos saugotoju, nes jo pajėgumą gerai žino Sovietai ir kiniečiai, šiais metais suėjo šešeri metai, kai pirmas atominė energija varomas povandeninis laivas "USS George Washington", ginkluotas 16, Polaris A-1 taktinėmis raketomis, išplaukė iš Charleston, S. C. uosto patuliuoti vandenynuose. A-1 taktinės raketos yra 1200 mylių tolimašos. Jos tuoj buvo pakeistos galingesnėmis A-2, ir 1964 m. jų vietą užėmė A-3, 2500 mylių tolimašos. Šių metų sausio mėn. Polaris raketomis pakeitė C-3 Poseidon, apie aštuonetą kartų efektingesnė už savo pirmtakūną. Nežiūrint Sovietų šiuometinės stiprios priešraketinės gynybos, C-3 Poseidon tiksliai pasiektų taikinį, dėka balistišnių savybių ir specialių įrengimų apsaugoti nuo priešraketinių raketų. C-3 raketos gali būti šaudomos pasinėrus be jokių pasirengimų, vienos minutės intervalais, iš 8,5 milijono kvadratinų mylių vandenyno ploto Skaitantis su parengtyje esamu povandeninių laivų kiekiu tokiam plote, ir kad raketos gali būti paleistos be jokio pasirengimo, tiksliai ir daug jų, priešo militarinis nugaraulis gali būti palaužtas jau pirmoje minutėje. Todėl Sovietai ir kiniečiai, šios pajėgos, tyliai, bet intensyviai stovinčios taikos sargyboje, bijo.

— Pastaruoju metu Sovietai suintensyvino ginklų siuntimą Arabų valstybėms. Siuntos susideda iš įvairių pėstininkų ginklų, lėktuvų ir raketų. Sovietų dėmesys Egiptui, Irakui, Sirijai ir Alžirijai siekia jau 1950 metus, kai Kremlius pradėjo savomis ginklavimosi vertybėmis (kurios po II Pas. karo buvo numatytos sukisti į metalo lydymo krosnis) ir ekonominę pagalbą žavėti Arabų pasaulį. Paskutiniu metu Sovietai ypač tingai tvirtina savo pozicijas rytinėje Viduržemio jūros dalyje, kur randasi amerikiečių 6-tojo laivyno dalis. Šių metų antroje pusėje Sovietai įgabeno Egiptan dvidešimtį baterijų SA2 oro taikiniams raketų, ir 360

PLK. LTN. E. MILAUCKAS

U. S. Karo Aviacijos mjr. Edmundas Milauckas, kilęs iš Cicero, Illinois, šiemet vasarą sėkmingai baigė augšt. štabų kolegiją, Norfolk, Va., ir buvo pakeltas į pulkininko leitenanto laipsnį. Į karą aviaciją jis įstojo savanoriu 1953 m., tik baigęs universitetą.

Ginkluotų jėgų augštųjų štabų kolegijoje studijuojama visų ginklų rūšių augšt. štabų veikla.

Plk. ltn. E. Milauckas yra baigęs Cicero šv. Antano lietuvių parapijos pradžios mokyklą, Morton gimnaziją ir bakalauro laipsniu Technologijos Illinois Institutą Čikagoje. Jau būdamas karo tarnyboje gavo masterio laipsnį Texas universitete. Jis karo aviacijos karininkų mokyklą baigė pirmuoju.

E. Milauckas — energingas, darbštus ir sąžiningas tarnyboje. Dažnai gauna iš savo viršininkų pagyrimų bei padėkų už gerai atliktą darbą.

Pažymėtina, kad jis, nors gimęs ir augęs šioje šalyje, Lietuvos net nematęs, labai sielojasi jos reikalais. Jis dažnai pasisako, kad vis galvojas, kaip padėti, ką gero padaryti Lietuvai. Kitataučiams visuomet pabrėžia savo lietuvišką kilmę, o su

lietuviais nevengia kalbėti lietuviškai, nors ir kitataučių tarpe būnant.

Jis pats rašė laiškus ir suorganizavo savo pažįstamų tarpe kelias dešimtis augšt. laipsnio karininkų parašyti laiškus kongreso atstovams, kad būtų priimta rezoliucija Lietuvos reikalu.

Būdamas augšt. štabų kolegijoje klausytoju labai kruopščiai (su schemomis) paruošė paskaitą: kaip bolševikai okupavo Lietuvą ir Lietuvos partizanų kovos bei veikla. Šitos paskaitos klausėsi ne tik kolegijos klausytojai, bet ir daug profesorių ir generolų. Paskaita auditorijai padarė gilų įspūdį ir sukėlė daug paklausimų. Buvo reikiama didelė užuojauta Lietuvos tautai ir jos žmonėms.

Kad plk. ltn. E. Milauckas yra Amerikos lietuvis patrijotas, tai yra jo motinos Sofijos nuopelnas. Ji su savo vaikais namie kalba išimtinai lietuviškai ir vaikams gražiai paaiškina apie Lietuvą, jos žmones ir papročius. Reikšmingas dalykas, pati būdama be augšto mokslo, be klasių, bet sugebėjo vaikus išauklėti gerais lietuviais.

Čia yra ryškus pavyzdys, kad tėvai gali turėti įtakos savo vaikams auklėjime ir lietuviybės palaikyme.

S. Baniulis

— Vytautas Pr. Mikolaitis paskutiniu metu tarnavęs 6th Misl Bn. 59 ARTY Fort Bliss, Texas, pakeltas į kapitono laipsnį ir paskirtas į HHC USAMMCS Redstone Arsenal Alabamoje.

sprusminių naikintojų (jų tarpe 130 supersoninių MIG 21); Alžyrija gavo 300 modernių Sovietų gamybos tankų ir 50 sprausminių naikintojų MIG 21; Irakui įrengė visam krašte priešlėktuvinę apsaugą, su priešlėktuvinėmis raketomis, pridėdami sprausminių MIG 21 naikintojų, sunkių tankų ir žemės taikiniams raketų. Už šias dovanas Sovietai gauna svetingumo teise naudoti minėtų valstybių uostus saviems laivams, taip pat ir povandeniniams.

— Amerikiečiai kiekvienais metais švenčia karo veteranų dieną, kuri primena didelius ir mažus, trumpus ir ilgus, karštus ir šaltus karus. Istorikai skaičiuoja, kad dešimties karo metų periodui, vienuolikti metai tenka taikai. Amerika trumpam savo gyvavimo laikotarpyje vedė apie 12 karų, kai tam pačiam laikotarpy anglai kariavo apie 70, Rusija — 60, Austrija — 50, Ispanija, 60, Turkija 40, Olandija, švedija, Danija, Vokietija, Italija daugiau kaip po dvidešimtį. Trumpiausią karą vedė anglai, tik 37 minutes ir 23 sekundes — 1896 metais, rugpjūčio mėn., kai 6 britų karo laivai Zanzibaro uoste gavo žinią, kad Zanzibaro sultonas paskelbė karą. Laivai apšaudė sultono rūmus, užmušdami 500 zanzibariečių. Tuo karas ir baigėsi. Šalčiau-

sias karas vyko 1919 metais, kai Rusijos admirolas Kolčak nužygiavo 5,000 mylių nuo Omsko skersai Sibirą su 500,000 vyrų armija, per Sibiro ledinuotas ir sniego nuklotas taigas iki Ramiojo Vandenyno. Pasiekus Novo Nikolajevską, dar vieną naktį mirtinai sušalo virš 200,000 karių. Už penkis centus (17 šimtmečiuje) karas tęsėsi dvejus metus tarp Šveicarijos, Austrijos ir Prancūzijos, kuriame vien šveicarų dalyvavo apie 14,000. Ir Austrija tada išleido virš pusės milijono dolerių tą karą finansuodama. Priežastis buvo malūnininko padėjėjas Mulhouse Prancūzijoje, kuriam savininkas nedamokėjo 5 centų atlyginimo. Nukentėjęs, jieskoddamas teisybės, pasiskundė didikams, šie besiaiškindami perėjo į kivirčius. Kilo ginkluoti susirėmimai, turėta daug nuostolių, išleista daug pinigų, tačiau tie 5 centai taip ir liko neišmokėti.

B. B.

AR MASKOLIAI MAŽINA SAVO KARIUOMENĘ RYTŲ VOKIETIJOJE?

Nors buvo gandų ir anksčiau, bet gen. de Gaulle lankymasi Sov. Sgoje metu iš Maskvos buvo pagarsinta, kad iš 20 sovietinių divizijų, laikomų Rytų Vokietijoje, 5 divizijos

jau perkeltos prie raud. Kinijos sienų. Tas reikalas privalėjo būti aptartas "Keturių konferencijoje" rytų Berlyne, kur dalyvavo Sov. S-gos, Lenkijos, Čekoslovakijos ir Vokietijos - Varšuvos Pakto nariai.

Sibire ir Azijoje, prie Kinijos - Sov. S-gos sienų buvo 39 sovietinės divizijos, o pridėjus 5 div. iš Rytų Vokietijos, bus 44.

Kaip pranešama iš Washingtono, J.A.V. Maskvai siūlo sumažinti divizijų skaičių Rytų Vokietijoje, duodamos suprasti, kad ir jos savo divizijų skaičių sumažins Vak. Vokietijoje. Amerikiečių divizijas permetę iš Europos į Aziją, sudarytų dvi-pusį Kinijos apsupimą: iš šiaurės sovietinė kariuomenė, o iš pietryčių amerikiečių.

Į senat. R. Kennedžio paklausimą, ar amerikiečiai savo kariuomenę atitrauktų iš Europos, jei tą padarytų Sov. S-ga, krašto aps. ministeris R. McNamara atsakė: Taip!

Sklinda gandai iš Hong Kongo, jog yra nuspręsta, kad su Sov. S-ga atsiskaitymas įvyksias dar Mao Tse-Tungui Kiniją valdant. Kinijos krašto aps. ministeris skundžia Maskvą, kad ji koncentruoja savo kariuomenę pasienyje tikslu pulti Kiniją.

K. M. J. Šarūnas

Lietuvos konsulas A. Simutis bostoniečių tarpe Lietuvos Kariuomenės atkūrimo minėjime. Iš k.: plk. A. Stapulionis, "Ramovės" skyr. pirm. J. Vizbaras, dr. Ed. Jansonas, konsulas A. Simutis, rašyt. St. Santvaras ir "Laisvės Varpo" vedėjas p. Viščinis. Nuotraukos: A. Strazdo ir Pliškio

LIETUVOS KARIUOMENĖS ATKŪRIMO MINĖJIMAI

BOSTONE

Lapkričio 20 d. L. V. S. Ramovės Bostono skyrius iškilmingai minėjo tradicinę Lietuvos Kariuomenės atkūrimo sukaktį.

Sekmadienį, 8 val. ryto, lietuvių radijo "Laisvės Varpas" vedėjas P. Viščinis transliavo specialią programą: kalbėjo skyriaus pirm. J. Vizbaras, melodeklamaciją "Lapkričio 23-ji" — pagal R. Amalviškio baladę "Krivio lėmimas", pianinu padalydint komp. J. Gaideliui, išpildė Birutė Vaičjurgytė ir Rimas Antanavičius. Po to, buvo perduota "Nežinomojo Kareivio kapo pagerbimo apeigos, ištrauka iš Lietuvos karo invalidų iškilmingų apeigų Karo muzėjaus sodelyje Kaune.

10 val. ryto, šv. Petro lietuvių parapijos bažnyčioje, buvo atlaikytos pamaldos už žuvusius kovose dėl Lietuvos laisvės. Pritaikytą šventei pamokslą pasakė parapijos klebonas kun. Bartašiūnas. Bažnytinis choras, vedamas muziko J. Kačinskio, sugiedojo Amerikos ir Lietuvos

Himnus ir Maironio: "Apsaugok Augščiausias tą mylimą šalį..." Pamaldose dalyvavo ir Lietuvos konsulas A. Simutis, atvykęs iš New Yorko.

3 val. popiet, Lietuvių klubo salėje, iškilmingas minėjimas buvo pradėtas organizacijų vėliavas įnešus. Keturiolikos organizacijų vėliavų eisenai vadovavo Amerikos Lietuvių karo veteranų legijono St. Dariaus posto vadas St. Trepenskas. Atidarymo kalboje Ramovės skyr. pirm. J. Vizbaras sveikino šventės dalyvius, Nepriklausomybės kovų savanorius - kūrėjus, Vyčio kryžiaus kavalierius ir garbės svėčius: Lietuvos Respublikos konsulą New Yorke A. Simutį ir Lietuvos Respublikos garbės konsulą Bostone advokatą A. O. Shallną. Po to, tylos minute buvo pagerbti žuvę Lietuvos laisvės kovose: kariai ir broliai partizanai.

"Laisvės Varpo" vedėjas P. Viščinis iš juostų perdavė Amerikos ir Lietuvos Himnus, maldą, Marija, Ma-

rija ir Nežinomojo Kareivio kapo pagerbimo apeigas.

Lietuvos konsulas A. Simutis savo kalboje peržvelgė istorinės Lietuvos valstybės kariuomenės reikšmę, perskaitė pirmąjį įsakymą, išleista 1918 m. lapkričio 23 d. to meto Lietuvos Krašto Apsaugos ministerio M. Šleževičiaus, kuriuo buvo įsakyta atkurti ir organizuoti Lietuvos kariuomenę. Griežtai pasmerkė šiuo metu okupuotoje Lietuvoje vedamą buvusių nepriklausomos Lietuvos karių persekiojimą, jiems rengiamus teismus bei šaudymus.

Po konsulo kalbos meninę minėjimo programą išpildė Vilius Bražėnas - Bražvilis iš Watertown, Conn., drauge su Bostono Vyrų balsų sekstetu. Solistui ir sekstetui akomponavo komp. J. Gaidelis. Vyrų sekstetas dainavo: "Ramovėnų maršą" "Tėviškėlę", "Jaunystės maršą" — muz. J. Gaidelio, žodžiai K. Barūno; "Plaukia Nemunas" — muz. ir žodžiai J. Gaidelio; "Tik

Tave" — muz. J. Gaidelio, "Melsvos akys", "Dana" — tango, muz. ir žodž. J. Gaidelio ir "Tu man patinki". Vyrų seksteto skambios dainos publikos buvo lydimos karštais plojimais. V. Bražėnas, akomp. J. Gaideliui, padainavo "Mano gimtinė" — A. Kačanausko, "Sušvilpino kareivėlis" — muz. Gaubo, "Nauja daina" — žodžiai Babicko, muz. St. Gailevičiaus, tango "Rudens lapai" — žodžiai St. Santvaro, muz. St. Gailevičiaus ir "Kodėl manęs nepratai?".

Užbaigai V. Bražėnas paskaitė daug juoko sukėlusį feljetoną "Kultūra, bytninkai ir Bostonas".

Po programos vyko pasilinksminimas, grojant Smito kapelai ir buvo vaišinamasi. Ramovės valdybos vardu reiškiamo nuoširdžią padėką už vaišių stalų paruošimą ramovėnų ponioms: M. Jansonienei, B. Vizbarienei, A. Vilėniškienei, E. Bajerčienei, J. Leščinskienei, E. Martinkienei, E. Valiukonienei, Stašaitienei, Starinskienei, M. Lendraitienei, Šimėnienei, Kubilienei, Vaičjurgienei, Kazakaitienei, A. Ausiejenei, Rentelienei, Janukėnienei ir Šilimienei, o taip pat ir visiems, kurie savo darbu ir aukomis prisidėjo prie šventės paruošimo. Ačiū!

J. Vizbaras - Sūdavas

Lietuvių Veteranų S-gos Ramovės Bostono sk. 1966 metais spalio mėn. 1 d. literatūros vakaro KARIO žurnalui ir karinei spaudai paremti metu surinktos aukos:

Aukotojai:

Jonas Vizbaras 5 dol., Antanas Stapulionis — 3,00, Viktoras Kubilius 5,00, J. Vaičjurgis 5,00, A. J. Dubauskas 5,00, A. Matjoška 5,00, S. Terpenskis 5,00, K. Jasiūnas 2,00, Pranas Martinkus 5,00, George Okunis 5,00, C. Mališauskas 1,00, V. Kazakaitis 2,00, A. Baika 2,00, J. Jonaitis 5,00, J. Venckus 1,00, P. Ausiejus 2,00, A. Vilėniškis 2,00, L. Lendraitis 3,00, V. Jakimavičius — 5,00, J. Jurėnas 5,00, Povilas Tyla 5,00, A. Anrulionis 10,00.

Viso — 88,00 dol.

Kasininkas P. Martinkus

ROČESTERYJE

Lapkričio 20 d. ramovėnai suruošė Kariuomenės Atkūrimo minėjimą. Šventės garbės svečiu buvo mūsų laikraščio redaktorius Z. Raulinaitis. Jis mielai priėmė ramovėnų kvietimą ir atvyko ne tuščiomis: atvyko su Lietuvos Kariuomenės skaidrėmis.

Tai įdomus, pirmasis tokios rūšies paveikslų rinkinys, kurį paga-

Iškilmingai minėjimą atidaro "Ramovės" skyr. pirmininkas J. Vizbaras, šalia A.L.V. St. Dariaus posto vadas St. Trepenskas.

mino KARIO štabas. Šia proga reikia palinkėti KARIO štabui geriausios sėkmės padaryti iš šių skaidrių ištisą filmą.

Minėjimas buvo pradėtas radijo pusval. metu, kai jo vedėjas Br. Krokys gražiai įvertino Kariuomenės šventės reikšmę ir supažindino klausytojus su minėjimo programa. Tomis pačiomis radijo bangomis į klausytojus trumpu žodžiu kreipėsi ramovėnas R. Liormonas. Prisimenant 1918-1919 metų sunkias sąlygas organizuojant kariuomenę, kurios pagrindą sudarė savanoriai, ir mūsų jaunos bei narsios kariuomenės laimėtos kovos, pareiškė: kad 16 Vasario Nepriklausomybės aktas neliko tik popieryje, o virto tikrove, tai turime būti dėkingi mūsų savanorių ir mobilizuotų karių aukoms.

Kaip augštai jas vertino prezid. A. Smetona, matosi iš jo pasakytos 1934 m. lapkr. 23 d. Nežinomą Kareivį laidojant, karo muziejaus sodelyje kalbos šių žodžių: "Giliai atjausdami gyvųjų aukų nuopelnus savo tėvynei, mes nesiliauname juos gerbę, mes juos minime, kaip mums paliktas kilniųjų sielų gėrybės — pranašinės aukos, kaip gyvybės auka, juk negali būti!"... Pasak jo, "karo invalidai yra gyvieji laisvosios Lietuvos paminklai ir jais reikia rūpintis ne tik iš pareigos, bet ir iš meilės".

11 val. šv. Mišias už žuvusius atnašavo ir pamokslą žuvusių garbei pasakė kun. Liūdas Januška.

3 val. popiet salėje minėjimą pradėjo ramovėnų pirmininkas V. Vitkus Amerikos ir Lietuvos Himnais. Šventei pritaikytoje kalboje jis išsakmiais pabrėžė didelius karių nuopelnus, iškovojo Lietuvai laisvę. Jo pasiūlymu žuvusieji buvo pagerbti atsistojimu ir dideliu susikauptumu. Buvo išklaudyta giesmė "Kovoje Jūs žuvot"..., kurią, kaip ir abu Himnus, paskambino fortepionu stud. R. Obalis. Šia iškilminga proga pagerbti ir 5 kūrėjai - savanoriai. Studentų atstovai: Rūta Burkūnaitė ir Raimundas Obalis, kiekvienam prisegė tautinių spalvų ženkliukus, už ką jiems nuoširdžiai padėkojo kūr. sav. Liormonas.

Po to sekė skaidrių rodymas. Kiekvieną paveikslą vaizdžiai atpasakojo redaktorius Z. Raulinaitis. Patį techniškąjį darbą atliko skaidrių "operatorius", jau čia gimęs lietuvis Fr. Mickevičius savu aparatu. Susirinkusieji atydziai klausėsi paveikslų paaiškinimų ir dideliu įdomumu juos sekė.

Karo invalidams ir KARIUI aukas rinko, stud. vald. pirmin. Jono Šipailos suorganizuotos, rinkėjų poros. Pirmas su savo auka atskubėjo Alto skyr. pirm. P. Norkeliūnas. Jaudinantis momentas buvo, kai šeštad. mokyklos mokinys Tad. Kli-

mas įteikė pirmin. Vitkui mokykloje karo invalidams surinktų aukų vokelį (3 dol. 11 ct.). Meninėje dalyje šeštad. mokyklos mokinys Petrukas Matiukas gražiai padeklama-vo.

Ramovėnas Vl. Keiba artistiškaai atpasakojo karinį vaizdelį, o šešt. mokyklos vedėjas Br. Krokys jautriu žodžiu pareiškė — visuomenė turi pergalvoti savo pažiūras į kraujo aukų reikšmę kovoje už laisvę. Šventę apvainikavo p. Reginienės vadovaujama tautinių šokių grupė. Šokta su jaunatvišku entuziazmu, šokiai buvo vienas už kitą gražesni, o Zigmo Šipailos akordeono garsai kėlė ūpą ne tik šokėjams, bet ir žiūrovams. Už tat ir plojimams nebuvo galo.

Skaidrės ir jaunimas praskaidrino mūsų rudens nuotakas. Užtat visiems programos dalyviams priklausė mūsų nuoširdus ačiū. Garbė Jiems! Taipogi ir mieliems svečiams, kurie nepatingėjo atvykti į šią kilnią ir reikšmingą šventę ir, pagaliau, Ramovėnų sk. valdybai, kuri šį minėjimą sėkmingai suruošė, visiems jiems priklauso didelė padėka.

NEWARKE, N. J.

Lapkričio mėn. 27 d. L.V.S. Ramovė - New Jersey skyrius suruošė 48-rių metų Lietuvos Kariuomenės atsikūrimo minėjimą. Tą dieną 10:30 val. Newarko švč. Trejybės bažnyčioje buvo laikomos pamaldos už žuvusius Lietuvos karius. Mišias atnašavo ir pritaikintą tai dienai pamokslą pasakė kun. Petras Totoraitis. Pamaldų metu Klemenso Bagdonavičiaus vadovaujamas bažnytinis choras gražiai pagiedojo lietuviškas giesmes ir Lietuvos Himną. Po pamaldų, 12:00 val., dalyvaujant gausiam būriui žmonių, parapijos salėje vyko Vytauto Abraičio paskaita. Po neilgos, bet reikšmingos paskaitos, buvo renkamos aukos Lietuvos kovų invalidams. Aukų surinkta \$85.00. Po mažos petraukos sekė kuklios vaišės. Vaišių metu, keletas asmenų kalbėjo ir prisiminė tą gražią, prasmingą ir garbingą Lietuvos kariuomenės praeitį. Ap-gailėstauta visų, kad taip trumpai teko džiaugtis sava kariuomene. Klasingas ir plėšrus rytų komunizmas pagrobė mūsų Lietuvą, su-žlugdė jos kariuomenę ir lietuvius padarė vergais. Šio minėjimo pravedimu ir pasisekimu daugiausia rūpinosi New Jersey skyriaus pirmininkas Simas Kontrimas. Baigiant, pirm. S. Kontrimas padėkojo visiems dalyviams už atsilankymą; atski-

rai dėkojo: par. klebonui Ig. Kelme-liui už leidimą nemokamai naudotis sale; kun.P. Totoraičiui už bažny-tines apeigas, vargonininkui K. Bag-donavičiui už giedojimą pamaldų metu, V. Abraičiui už skaitytą paskai-tą ir vaišių šeimininkei K. Didžba-lienei už vaišes. Tuo šis minėjimas ir buvo baigtas. V. K

LOS ANGELES MIESTE

Sekmadienį, lapkričio 13 d., ramo-vėnai drauge su Alto sk. suruošė Lietuvos kariuomenės atkūrimo 48-rių metų sukakties minėjimą, kuris pradėtas pamaldomis šv. Kazimiero parapijos bažnyčioje. Už žuvusius ko-votojus ginant Lietuvos laisvę šv. Mišias atnašavo ir pritaikytą šven-tės minėjimui pamokslą pasakė dr. kun. P. Celiešius.

Po pamaldų, parapijos kieme ir sa-lėje, ramovėnai ir birutininkės rin-ko aukas Lietuvos Laisvės kovų in-validams.

Minėjimą pradėjo K. Liaudanskas. Po įžanginio žodžio pakvietė daly-vius atsistojimu pagerbti žuvusius už Lietuvos laisvę kovotojus ir miru-sius ramovėnus. Programai praversti pakvietė Alto sk. pirmininką, ramo-vėnų, teisininką S. J. Paltų.

S. J. Paltus dalyviams pristatė Vli-ko ir Lietuvos laisvės komiteto pir-mininką dipl. V. Sidzikauską, kuris grįždamas iš Pietų Korėjos, diploma-tinės misijos, trumpam sustojo Los Angeles mieste. Iš anksto buvo pa-skelbta, kad dipl. V. Sidzikauskas pa-darys pranešimą tema "Kitėjanti tarptautinė padėtis ir Lietuvos lais-vė". Įdomi tema atkreipė lietuvių vi-suomenės dėmesį, todėl paklaustyti pranešimo susirinko publikos pilna salė. Po pranešimo dipl. V. Sidzika-u kas atsakinėjo į klausimus bei nei-aiškumus.

Meninėje dalyje buvęs Caracaso, Veneculoje, operos solistas A. Pa-vasaris dainavo "Nemunėlis" — mu-zika O. Metrikienės ir "Jau žirge-lis pabalnotas", — J. Dambrausko. Akomponavo R. Apeikytė. Mok. O. Razutienės vadovaujamas mokinių choras atliko ištrauką "Miško bro-liams kankiniams" iš komp. J. Ber-tulio kantatos "Mes išarsim aukso skrynią" ir dar keletą dainų. Chorą muzika palydėjo pianistė O. Baraus-kienė. Meninėje dalyje pranešinėjo D. Razutytė.

Minėjimas baigtas Lietuvos Him-nu. Lietuvos Laisvės kovų invalidams surinkta aukų \$233.00, kurios pasiųs-tos LLKI Draugijos pirmininkui Br. Tvarkūnui.

G. Zadvydus

ČIKAGOJE

Lapkričio 25 d. čikagiečiai turėjo progos stebėti televizijoje lietuvišką programą, kurioje buvo paminėta Lietuvos kariuomenė.

Trumpu žodžiu žvilgsnį į Lietuvos kariuomenės atsikūrimą metė Balys Brazdžionis, primindamas Vasario 16 Akto ir Lietuvos kariuomenės atsi-kūrimo sąryšį. Jis nupasakojo kariuo-menės ir tuo pačiu nepriklausomybės žlugimą bolševikų okupacijos metu.

Po kalbos buvo rodomas filmas: Lietuvos kariuomenės žygis į Vilnių. Komentarus skaitė Bal. Brazdžionis. Jis nupasakojo žygio pradžią, demar-kacinės linijos peržengimą, vilniečių sveikinimus ir gėles: "Tūkstančiai gyventojų sveikino Lietuvos kariuo-menę... Paskutiniiais rudens žiedais mergaitės puošė mūsų vyrus, žirgus, tankus, ginklus... Kokia neapsako-ma šiluma sklido iš visų pasitinkan-čiųjų... lietuvis prie lietuvių arčiau glaudėsi, po dvidešimt metų skyrusios vergijos... tada buvo viena Lietuva! Ak kaip tada visi suėję prie Aušros Vartų karštai meldėmės, kad tik Lie-tuva būtų ilgai laisva... Spalio 29 d. Vilnius puošėsi lietuviškomis Tri-spalvėmis. Tūkstančiai dalyvavo iš-kilmingose pamaldose ir eisenoje į Rasų kapus, o taip pat vėliavos pa-kėlimo iškilmėse Gedimino kalne. Dundėjo patrankų šūviai, aidėjo ka-rių dainos ir žmonių giesmės, visa Lietuva tikrai įspūdingai šventė šią istorinę valandą...

ROCHESTERIO RAMOVĖNŲ 1966 M. PASKIRTOS AUKOS

Laisvės Kovų Istorijai išleisti 26 ramovėnai aukojo po 2 dol. kiekvie-nas — 52.00 dol.

Lietuvos Kariuomenės atkūrimo minėjimo pelnas paskirstytas sekan-čiai: Nepriklausomybės kovų invali-dams 46 dol., KARIUI paremti 25 dol.; viso paskirta 123 dol.

Kadangi Ročesterio Ramovės sky-rius yra neskaitlingas, lietuvių kolo-nija yra nedidoka, gi, ramovėnai pri-klauso dar ir kitoms lietuviškoms or-ganizacijoms, tai čia nurodytos aukos laikytinos visiškai patenkinamos.

R. L.

NEW YORKE

Kariuomenės atkūrimo paminėjimas įvyko lapkričio 19 d. Viešpaties Atsimainymo parapijos salėje, Maspethe, N.Y.

Įdomią kalbą apie Lietuvos kūrėjų - savanorių motyvus, kovojant dėl Lietuvos laisvės, pasakė kun. dr. V. Gidžiūnas, OFM. Meninėje programoje dalyvavo solistė Aušra Vedeckaitė,

sopranas ir pianistė Aldona Kepalaitė. Menininkės buvo apdovanotos gėlėmis. Minėjimą atidarė skyr. pirm. J. Sirgėdas, programą pravedė B. Balčiūnas.

Programos metu buvo įteiktos Ramovės premijos už geriausius straipsnius paskelbtus KARYJE 1965 m.

Po programos vyko šokiai, veikiant bufetui ir užkandžių stalams.

Viršuje — salė su dalyviais, kurių atsilankė neperdaugiausia.

Apačioje, premijų laimėtojai — dr. A. Budreckis (kair.) ir kun. dr. V. Gidžiūnas, OFM (vid.); J. Sirgėdas (laimėtojų tarpe) įteikė premijas, KARIO redaktoriui stebint.

Nuotraukas darė L. Tamošaitis.

A. a. plk. ltn.
PANTALEONAS SOLTANAS

Pulkininkas leitenantas Pantaleonas Soltanas gimė 1889 m. liepos 27 d., Vėrybių girių apsuptame Vadžgirių bažnytkaimyje, Raseinių apskr., o savo jaunystę praleido žavingose Dubysos šlaitų sodybose. Malonūs ir gražūs tų šlaitų gamtovaizdžiai puoselėjo jame gimtojo krašto meilę, jo augmenijos, natūralios tvarkos bei darnos. Šios bei kitos gerosios ypatybės lydėjo jį visą gyvenimą.

Baigęs Raseinių miesto mokyklos 4 klases, po kurio laiko, buvo pašauktas į Rusų caro kariuomenę atlikti karinę prievolę. Kokius augštesnius mokslus yra pasiekęs ir kokią karjerą buvo padaręs rusų karo tarnyboj iki Lietuvos kariuomenės laiptų, žinių nėra. I-jo Pasaulinio karo sukūriai velionį, vyresnio leitenanto laipsnyje, atveda į besikuriančią Lietuvos Karo aviaciją žvalgo pareigoms. Kaip žvalgas ir rankinių granatų iš lėktuvo mėtytojas, jis dalyvauja mūsų kovose su priešais 1919 metais.

1920 m. spalio mėn. pirmomis dienomis velionį matome fronte prieš lenkus 6 pėst. Pilėnų Kunigaikščio Margio pulko eilėse. Čia jis pasižymi kautynėse prieš nuolat puolančius lenkus. Tais pačiais metais lapkričio mėn. dalyvauja Onušio sektoriaus kautynėse ginant Leipūnus ir ties ta vieta esančią geležinkelio liniją. 1923 m. vasario mėn. 16-23 d., tame pačiame sektoriuje su savo kuopa atmuša stiprius lenkų puolimus kartu paimdamas į nelaisvę ir anglų generolą.

Už pasižymėjimus kautynėse, a. a. P. Soltanas buvo apdovanotas I rū-

šies I laipsnio Vyties Kryžiumi. Vėliau paskelbus Vyčio Kryžiaus Ordino Statutą šis jo apdovanojimas buvo prilygintas Vyčio Kryžiaus Ordino I rūšies 5 laipsniui su išimtinėmis teisėmis.

1925 m. jau kapitono laipsnyje P. Soltanas baigė Augštuosius Karininkų D.L.K. Vytauto kursus. 1926 m. liepos mėn. pabaigoje išformavus 6 pėst. pulką jis buvo perkeltas į 2 pėst. D.L.K. Algirdo pulką, kur pradžioje vadovavo pėst. kuopai, o vėliau mokomajai kuopai. 1937 m. keliamas į 9 pėst. D.L.K. Vytenio pulką bataliono vado pareigoms ir pakeliamas į majoro laipsnį. 1938 m. spalio mėn. 1 d. veda Kazimierą (pavardė neprisimenama), kilusią iš Augštosios Panemunės, Rokų kaimo. 1939 m. pulkininko leitenanto laipsnyje velionis išeina į atsargą su teise dėvėti uniforma.

Kaip Vyčio Kryžiaus Ordino Kavaliarius, Babtų apylinkėje, Gailiakaimio kaime gauna žemės sklypą, kur įsikuria, tikėdamas savo šeimoje ramiai sulaukti gyvenimo saulėleidžio. Tačiau Lietuvos okupacijų laikotarpiai velionį padaro vargšu.

Jau senatvės slenkstyje yra verčiamas dirbti "Galiūno" kolūkyje. Nors daugiau kaip 14 metų dirbo kolūkyje ir turėjo ištarnautą laikotarpį, bet pensijos negavo.

1964 m. vėlybą rudenį turėjo širdies priepuolį ir buvo priverstas ilsėtis lovoje. Nors rūpestingai šeimos slaugomas, pagal visas leidžiamas išgales, iš lovos jau daugiau nebesikėlė ir 1965 m. gegužės 31 d. amžinai paliko savo artimuosius. Paliko liūdinčią žmoną, dukterį ir sūnų Algirdą. Velionis palaidotas kaimo kapinėse labai arti savo namelių.

P. Soltanas nemėgo girtis savo kilme, kai kas bandydavo jam prisegti klaidingus epitetus. Pagal turimas žinias, jo kilmė rišama su Saltanais, kurie plačiau yra paminėti L. E. XXVIII tomas, 294 p.

Zigmas Rimša

P. S. Priedama velionio 1926 m. liepos mėn. nuotrauka, išformuojant 6 pėst. pulką. Jeigu kam iš giminių ar bičiulių būtų įdomu matyti P. Soltaną parado metu su 2 pėst. pulko mokomąja kuopa, prašau žiūrėti "Karį", 1959 m. nr. 3, 74 psl.

**29 teritorinio korpo
KARINĖ ir POLITINĖ
mokymo kryptis 1940-41 m. žiemą**

(Tigriukas)

Sovietų Rusija okupavusi Lietuvą, Lietuvos kariuomenę performavo, t. y.: dalį karininkų ir kareivių paliosavo, o iš likusiųjų suformavo 29 teritorinį korpa, dviejų divizijų sudėties su visomis pagalbinėmis ginklų rūšimis. Korpo vadu paskyrė gen. Vitkauską (jis buvo ir paskutinysis Lietuvos kariuomenės vadas).

Mūsų Jonas, Petrus, Antanus... su energija ir ryžtu gerokai rikiuotėje primankštinus pagal sovietiškąjį metodą ir gerokai pripumpavus visokių politinių taisyklių, formulių bei nurodymų iš marksizmo - leninizmo, Vilniaus Gedimino kalno pilies buvusius valdovus spėjus pertituluoti į galvažudžio, žmogžudžio, vagies bei plėšiko titulus, buvo Sovietų sumanyta padaryti vieną pavyzdinį taktiškai - technišką pratimą, būtent: "kliūčių nugalėjimas ir ataka". Ar šio pratimo vykdytojai buvo parengti tam pratimui, ar tik pripuolamai paimti — nežinau. Šiam parodomajam pratimui, Vilniaus mieste, Antakalnyje, gatvių kampe iš Antakalnio gatvės į Užupį, buvo parengta aikštelė su įvairiomis kliūtėmis (paprasta ir spygliuotų vielų tvora, siena, lieptas ir t.t.) ir vieną gražią dieną, sausio pabaigoje ar vasario 1941 m. pradžioje, kai sniegas dar tebegirgždėjo po kojomis, įvyko mokomasis - parodomasis pratimas. Žiūrovų auditorija, kurią sudarė beveik vien tik buvę Lietuvos kariuomenės karininkai, buvo bent keletą kartų skaitlingesnė už vykdytojų dalinį. Buvo ir sovietų raudonosios armijos atstovas, rodos bene gen. Rozanovas, kuris darė pataisas ir nurodinėjo vykdytojams, kaip esą patogiau, lengviau ir greičiau nugalima vienokia ar kitokia kliūtis. Pratimui užsibaigus, vyko pratimo nagrinėjimas. Pratimą nagrinėjo tik gen. Vitkauskas. Nagrinėjimas tęsėsi apie 15 ar 20 minučių. Nagrinėjant, daug prikalbėjo, bet mažai tepasakė. Pratimą įvertino labai neigiamai. Nagrinėjimo pabaigoje, žinoma, paliepė užmiršti smetoninius laikus. Iš politvadovų — politrukų, galima buvo tikėtis viso ko išgirsti ir daug ko išgirdome (jie buvo okupanto atstovai), bet iš gen. Vitkausko to nesitikėjome išgirsti. Šitoks pasisakymas, lietuviškąją žiūrovų auditoriją labai nustebino. Išgirdę šį gen. Vitkausko pasisakymą supratome, kad tuo pačiu buvo liepta pamiršti, kad buvome ir kad esame lietuviai.

Tie, kurie mano, kad nespriešindami komunizmui, pavojaus atveju, nuo jo ir nenukentės, yra kvailiai:

1918 m. gruodžio 25 d. Leninas rašė Pravdoje: "Mes nekovojuame prieš atskirus žmones; mes naikiname visą buržuazinę klasę... Nereikia reikalauti jokių kaltinimo įrodymų, kad suimtas priešinosi sovietų valdžiai ginklu, ar žodžiu. Pirmiausia reikia jį užklausti, kokiai klasei jis priklauso, kokia yra jo kilmė, išsilavinimas ir užsiėmimas. Ti šie klausimai turi nuspręsti suimtojo likimą. Tokia tai yra Raudonojo Tero prasmė ir esmė".

ATSIŪSTA PAMINĖTI

O. B. Audronė, **Žingsniai takeliu.** Poezija, 120 psl. Išleido Nidos leidykla, Londone. Viršelis ir iliustracijos dail. Vytauto Raulinaičio. Pirmasis eilėraštis skirtas kariams, antrasis — Nežinomajam Kareiviui.

Vytė Nemunėlis, **Meškiukas Rudnosiukas.** Eilėmis parašyta pasaka mažiesiems. Spalvotas iliustracijas

piešė dail. V. Stančikaitė-Abraitienė. Didelio formato, įrišta kietais viršeliais. Išleido "Lietuvių Dienos", 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, California 90029. Kaina \$3.00. Gaunama leidykloje ir pas knygų platintojus. Tai yra III-ji "Meškiuko Rudnosiuko" laida.

Marija Aukštaitė, **Rožių vasara.** Eilėraščių rinktinė, autorės leidinys, 762 psl. Viršelis su aplanku, viršelį, iliustracijas ir skyrių vinjetes piešė dail. J. Juodis. Kaina 7 dol.

Juozas Eretas, **Mažosios tautos ir valstybės.** Išleido "Šaltinis", Anglijoje. 16 psl. brošiūra.

Alė Rūta, **Žemės šauksmas,** apysaka, 310 psl. Išleido Knygos Mylėtojų Draugija Kanadoje A. Luko lėšomis. Knyga išleista prisiminti 25 metus lietuvių tremimo į Sibirą. Viršelio ir aplanko piešinys dail. J. Paukštienės.

KAS YRA EKSTREMISTAS?

Žmogėdrų bendruomenėje — vegetaras; bedievių bendruomenėje — krikščionis.

Dar nėra buvę demokratijos, kuri nenusižudė. (Samuel Adams)

Tie, kurie nepažvelgia atgal, niekad nepajėgs įžvelgti ateitin. (Trevelyan)

AUKOJO KARIUI

\$300.00 — LVS "Ramovė" Chicagos Skyrius.

\$123.00 — LVS "Ramovė" Bostono Skyrius.

\$77.32 — LVS "Ramovė" New Yorko Skyrius; \$40.00 — LVS "Ramovė" Waterbury Skyrius; \$10.00 — K. Bobelis, MD, Elgin, Ill.; \$5.50 — New New Yorko Sk. ramovėnai.

Po \$5.00 — J. Juodis, Brooklyn, N. Y.; J. Klimavičius, Brooklyn, N. Y.; V. Perminas, Detroit, Mich.; A. Reklaitis, Chicago, Ill.; G. Stankūnas, Chicago, Ill.; J. Svarplaitis, Wingdale, N. Y.; A. Tumas, Norwood, Mass.

Po \$4.00 — J. Astrauskas, Toronto, Canada; V. Ausevičius, Chicago, Ill.; K. Daugvydas, Detroit, Mich.; P. Drabišius, Cleveland, Ohio; P. Gelažius, Boston, Mass.; A. P. Griauzdė, Boston, Mass.; J. Gruodis, Monticello, N. Y.; A. Lukas, Oakville, Canada; J. Marcėnas, Detroit, Mich.; J. Matiuškas, Woodhaven, N. Y.; A. Mikoliū-

nas, Cleveland, Ohio; A. Mockus, Hartford, Conn.; V. Numgaudas, Chicago, Ill.; L. Pabrėža, Chicago, Ill.; J. Rauba, Gr. Rapids, Mich.; A. Rugsys, Paterson, N. J.; J. Svarplaitis, Wingdale, N. Y.; S. Tiškevičius, Chicago, Ill.

Po \$3.00 — K. Dalinkevičius, Philadelphia, Pa.; J. Dapkus, Hartford, Conn.; B. Grajauskas, Hamilton, Canada; P. Norkus, Hartford, Conn.

\$2.50 — J. Mikolaitis, Westwood NJ

Po \$2.00 — V. Karalius, Los Angeles, Calif.; M. Karasa, Baltimore, Md.; A. Kenstavičius, Boston Bar, Can.; J. Mikolaitis, Westwood, N. J.; St. Latviūnas, Watertown, Conn.; A. Steikūnas, Chicago, Ill.; A. Trinkūnas, Chicago, Ill.; St. Vaškėlis, Framingham, Mass.

Po \$1.00 — K. Balaišis, Cleveland, Ohio; J. Tamulis, Chicago, Ill.

KARIO nuoširdi padėka!

← A. A. plk. P. Saladžiaus ir teisininko J. Draugelio paminklo šventinimas. Abudu mirusieji buvo geri bičiuliai, todėl ir palaidoti viename sklype su bendru, juodo granito paminklu.

KARIO LEIDŽIAMŲ LIETUVOS KARINĖS ISTORIJOS RAŠTAI

Kiekviena knygelė apima vieną kurį istorinį laikotarpį, karą ar mūšį. Šitos studijos skiriamos ne vien tik istorijos mėgėjams. Jos yra naudingos, ir net būtinos, kiekvienam lietuviui, gyvam visuomenininkui, politikai ir karui besidominčiam. Kiekviena knygelė turi 60-140 psl. ir daugybę rinkinių paveikslų.

1. Z. Raulinaitis, DURBĖS MŪŠIS. Aprašo 1260 m. įvykusią didžiąją žemaičių pergalę, kovas ir įvykius privedusius prie to mūšio, bei pasekmes. Rašinys yra laimėjęs metinę Ramovės premiją. Kaina \$1.25.
2. Z. Raulinaitis, AISCIAI KARINĖS ISTORIJOS SVIESOJE. Baltų karinės istorijos pradžia. Įvykiai apima I amž. ir prieškristinius amžius. Atžymėta Ramovės metinė premija. Kaina \$1.25.
3. O. Urbonas, DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO FRONTAS LIETUVOJE, I dalis. Studija apima karinius įvykius XVII amž. gale ir XVIII amž. prasidedant. Dėmesys kreipiamas į kovas Lietuvoje vykusias tarp lietuvių švedų pusėje ir tų, kurieėjo išvien su lenkais ir rusais. Atžymėta metinė Ramovės premija. Kaina \$1.75.

4. Z. Raulinaitis, GALINDAI PRIEŠ ROMĄ. Įvykiai vyksta II-IV amž., kai gotai viešpatavo Rytinėje Europoje ir Ermanarikas valdė nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų. Kaina \$1.50.
5. O. Urbonas, DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO FRONTAS LIETUVOJE, II dalis. Kaina \$1.75.
6. Z. Raulinaitis, HUNŲ ŽYGIS Į PRŪSUS. V amž. viduryje hunai, nusiaubę rytų Europą, vykdė žygius į vakarus, Atlanto pakraščių link. Biterolf epas apdainuoja hunų žygį į Prūsus. Šioje trumpoje studijoje bandoma suderinti istorines žinias su legendose minimais įvykiais. Kaina \$1.25.
7. Z. Raulinaitis, VAIDEVUTIS, 64 psl. iliustruotas atspaudas iš 1964 m. KARIO. Legendinių laikų prūsų kovos su mozūrais. Įvykiai apima VI a. ir VII a. pradžią, kai slavų antplūdis atsidūrė į aisčių kraštus. Prūsų valstybės įsikūrimas ir jos iširimasis. Kaina \$1.25.

Plk. P. Žilio vertinga ir įdomi studija SUOMIŲ-SOVIETŲ KARAS, laimėjusi Ramovės premiją 1965 m. ir kurios dalis buvo spausdinta KARIO puslapiuose, ruošiamas išleisti atskira knyga.

Šiame KARIO nr. rasite prenumeratos lapelius, kuriuos siunčiame norėdami Jums padėti ir kartu palengvinti administracijos darbą metų pabaigoje. Mokėdami už 1967 m., malonėkite prijungti prenumeratos mokėstį ir už 1966 metus, kas dar nėra jo sumokėjęs.

Kas norėtų gauti pakvitavimą už prenumeratą, prašome užpildyti du lapelius ir abu prisiųsti su mokesčiu "Kariui". Vienas iš jų bus Jums grąžintas su pakvitavimu.

Pavardes, vardus ir adresus prašome rašyti aiškiai, ir būtinai įrašyti "ZIP CODE No." Siunčiamųjų čekių, ar Money Order grafoje "Pay to the order of" prašome rašyti tik "KARYS" (ne Warrior, ar kitaip).

Prašome nedelskite ir atlikite savo pareigą — siųskite tuojau prenumeratos mokėstį, kuris garantuoja žurnalo leidimą ir sutaupto paraginimų siuntinėjimo išlaidas.

Prenumerata JAV-se ir užsienyje:
Metams — \$6.00, pusmečiui — \$3.00;
atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

K A R Y S

916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N.Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.